پەرلەمانی کوردستان-عیراق

پرۆژەی دەستووری
هەرێمی کوردستان-عیراق

ئامادەکردنی
لیژنەی پێداچوونەوەی
پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان-عیراق

بەناوی خوای بەخشندە و دلۆڤان

پێشەکی

ئێمە, گەلی کوردستان_عیراق، لە هەستکردنمانەوە بە دژواریی سیاسەتەکانی حکومەتە یەك لـەدوای یەکـەکان لـە ئەنجامدانی زولـم و زۆرو ستەمی لەڕادەبەدەر, وبێبەشکردنمان لەو مافە ئازادی و یەکسانی و دادپەروەریەی خـوا بـە ئادەمیزادی بەخشیوون وچەندین تاوانی دژە مرۆڤ و هەڵمەتی جینۆسایدو پاکتاوی نەتەوەییان لە دژمان ئەنجامدا, کە مێژوو بە دەگمەن وێنەیانی بینیوە, وخۆیان بینیەوە لە خاپوورکردنی سەرلەبەری پتر لە چوارهەزارو پێنج سەد گوند وگۆڕانکاری لە دیمۆگرافیای بەشێکی فراوان لە کوردستان-عیراق لە ڕێگەی بەزۆر-کۆچپێکردنی دانیشتوانی, یان ناچارکردنیان بۆ گۆڕینی نەتەوەیان وبەکارهێنانی چەکی کیمیاویو چەکە قەدەغەکراوەکانی تری نێونەتەوەیی لە دژ دانیشتوانی سڤیلی شاری هەلەبجەی شەهیدو بالیسان وگەرمیان وبادینان وچەندین ناوچەی فراوانی ترو بە هـەزاران لاوی کوردی فەیلی لە نێو گێلگەکانی تاقیکردنەوەی کیمیاوی وگۆڕی بەکۆمەڵ بەرەو مەرگ ڕاپێچکردن, ئەوەی مانەوەش خیزانەکانیان ناچارکران کۆچبکەن بۆ دەرەوەی عێراق و ولآتنامەی عیراقیـان لـێ سـەندنەوە وبەدوایـەوە چەندین هەڵمەتی بە کۆمەڵ-قڕکردنیان ئەنجامدا کە پتر لە هەشت هەزار بارزانی گرتەوەو پرۆسـەکانی لـەناوبردنی بەدواداهێنا, کە بە ئەنفال ناونران و قوربانی پتر لە هەشتاو دوو هەزار مرۆڤی لێکەوتەوە.

لە ڕێزگرتنمانەوە بۆ سەرکردەو هێماکانی بزووتنەوەی رزگاریخوازیی کوردستان و خەباتگێڕ و پێشمەرگە تێکۆشەرە شەهیدە مێرخاسەکانی و ئەو قوربانیانەی داویانە لە پێناو ئازادیمان و پاراستنی ڕووەت و نیشتمانمان و داننان بە مافی دەستنیشانکردنی چارەنووسمان بە ویستی پڕبەدڵ و ئازادانەمان،

لە دڵسۆزیمانەوە بۆ ئەو پەیام و ئامانج و بەهایانەی کـە گیـانی خۆیـان لـە پێنـاودا بـەختکرد، بـۆ هێنانەکایـەوەی کۆمەڵگایەکی کوردستانی، شارستانی، کە شانازی بە پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینیەکانـەوە بکـات و گیـانی برایـەتی و لێبووردەیی باڵ بەسەر هەمووان دابکێشێ و هێزو تواناى رۆلەکانی کوردستان بخاتە کار،

لە پێناو بنیاتنانی کوردستانێك کە نیشتمانێکی یەکگرتوو بێت بۆ هەمووان و لەسـەر بنـەمای بـەها دیموکرتیـەکان دامەزرابێ و کاربکـات لـە ژێـر ڕۆشـنایی بنـەماکانی مـافی مرۆڤ و یاسـا تیایـدا سـەروەربێ و بـۆ گەیـشتن بـە فەرمانڕەواییەکی ژیر، کە لە ویستی ئازادانەمانەوە هەڵقولآبێ و بەرجەستەی ئاواتەکانمان بکات و بە ئەمـەك بـێ بـۆ قوربانیەکانمان،

ویست و ئارەزوومان لەگەڵ ویستی پێکهاتە نەتەوەییەکانی تری عێراق و هێزە نیشتمانیەکانیدا بەیەك گەیشتن بۆ ئەوەی کوردستان_عیراق هەرێمێکی فیدراڵی بێ لەناو دەوڵەتی عێراقی فیدراڵدا. بۆ بەرجەستەکردنی ئەم ویستە و بە دیهێنانی ئەم ئامانجە، ئەم دەستوورەمان دانا.

دەروازەی یەکەم
بنەما سەرەکیەکان

ماددەی (1)

کوردستان–عیراق هەرێمێکە لە نێو دەوڵەتی عیراقی فیدراڵیدا, سیستەمە سیاسیەکەی پەرلەمانی, کۆماری و دیموکراتیەو پشت بە فرەلایەنیی سیاسی و بنەمای لێکجیاکردنەوەی دەسەلاَتەکان و دەستاودەستکردنی ئاشتیخوازانەی دەسەلاَت لە رێگای هەڵبژاردنی گشتیی ڕاستەوخۆی نهێنی و دەوریەوە دەبەستێ.

ماددەی (2)

یەکەم: کوردستانی عیراق قەوارەیەکی جوگرافیی مێژووییە, پێکدێت لە پارێزگای دهۆك بە سنووری کارگێڕی ئێستایەوەی ولە پارێزگاکانی کەرکوك وسلێمانی وهەولێر وقەزاکانی ئاکرێ وشێخان وسنجارو و تلکێف وقەرەقوش وناحیەکانی زمارو بەعشیقە وئاسکی کەلەك لە پارێزگای نەینەواو هەردوو قەزای خانەقین ومەندەلی لە پارێزگای دیالە. ئەمانەش بە سنووری کارگێریی پێشساڵی **1968** یانەوە.

دووەم: سنوورە سیاسیەکانی هەرێمی کوردستان–عیراق, بە پشت بەستن بە جێبەجێکردنی ماددەی (**140**)ی دەستووری فیدراڵیەوە, دیاردەکرێن.

سێیەم: نابێ هەرێمێکی نوێ لە نێو سنووری هەرێمی کوردستان دابمەزرێندرێ.

ماددەی (3)

یەکەم: گەل سەرچاوەی دەسەلاَتەو بناغەی رەوایەتی, کە لە رێگای دامو دەزگا دەستووریەکانیەوە پیادەی دەکات و دەستوورو یاساکانی هەرێمی کوردستان سەروەریو بالاَدەستیان بەسەر هەموو ئەو یاسایانەدا هەیە کە لەلایەن حکومەتی عیراقەوە دەردەچن وبەدەرن لە دەسەلاَتە تایبەتیەکانی (حصری) دام و دەزگا فیدراڵیەکان کە لە ماددەی (**110**) ی دەستووری کۆماری عێراقی فیدراڵیدا هاتوون.

دووەم: یاسای فیدراڵی لەسەروەری و بالاَ دەستیی دەستووری هەرێمی کوردستان و یاساکانی و ئەو دەسەلاَتانەی کەم ناکاتەوە کە لە ماددەی (**115**) و برگەی دووەمی مادەی (**121**) ی دەستووری فیدراڵیدا هاتوون, ئەگەر

کاروبارێکی لە خۆ گرت کە دەکەوتنە چوارچێوەی ئەو دەسەڵاتە تایبەتیانەی لە ماددەی (110) ی دەستووری فیدراڵیدا بە دام و دەزگا فیدڕاڵیەکان دراوون و کاروبارێکی دیکەشی لە خۆگرت کە بەدەربوون لەو چوارچێوەیە.

ماددەی (4)

پەرلەمانی کوردستان بۆی هەیە هەر یاسایەکی فیدڕاڵی لە هەرێمدا بخاتە کار کە بەدەربێ لە دەسەڵاتەکانی (حصری) تایبەتی دامودەسگاکانی فیدرالی کە لە ماددەی (110) ی دەستووری کۆماری عێراقی فیدراڵیدا هاتوون.

ماددەی (5)

گەلی هەرێمی کوردستان پێك هاتووە لە کورد, تورکمان, عەرەب, کلدان وسریان وئاشووری, ئەرمەن و هاووڵاتیانی دیکەی هەێمی کوردستان.

ماددەی (6)

ئەم دەستوورە دان بە ناسنامەی ئیسلامی زۆرینەی گەلی هەرێمی کوردستان دەنێ و ریزی لێ دەگرێ, و دان بە تەواوی مافە ئایینیەکانی مەسیحی و ئێزدیەکان و ئەوانی دیکە دادەنێ و سەربەستیی بیروباوەرو بەرێوەبردنی رێو رەسم و داب و نەریتی ئایینی لە هەرێمدا بۆ هەموو کەسێك دابین دەکات و بنەماکانی شەریعەتی ئیسلام سەرچاوە یەکی سەرەکیی یاسادانانن ونابێ:

یەکەم: یاسایەك دابندرێت ناکۆك بێت لەگەڵ حوکمە نەگۆڕەکانی ئیسلام.

دووەم: یاسایەك دابندرێت ناکۆك بێت لەگەڵ بنەماکانی دیموکراسی.

سێیەم: یاسایەك دابندرێت ناکۆك بێت لەگەڵ ئەو ماف وئازادیە بنەڕەتیانەی لەم دەستوورەدا هاتوون.

ماددەی (7)

گەلی کوردستان_عیراق مافی دیارکردنی چارەنووسی خۆی هەیە و بەویستی ئازادانەی خۆی ئەوەی هەڵبژاردووە کە کوردستان هەرێمێکی فیدراڵی بێ لە چوارچێوەی عێراقدا مادام عێراق پابەند بێ بە سیستەمی فیدراڵی, دیموکراتی, پەرلەمانی, فرەلایەنی و مافەکانی تاکو کۆی مرۆڤەوە، بەو جۆرەی کە لە دەقی دەستووری فیدراڵیدا هاتووە.

ماددەی (8)

یەکەم: ئەو پەیماننامەو رێککەوتننامە نێو دەوڵەتیانەی کە حکومەتی فیدراڵ لەگەڵ هەر دەوڵەتێك یان لایەنێکی بیانیدا مۆریان دەکاو پێوەندیان بە پێگە, یان بە مافەکانی هەرێمی کوردستانەوە هەیە، کاریان پێدەکرێت لە هەرێمدا ئەگەر پەرلەمانی کوردستان–عیراق بە زۆرینەی ڕەهای ژمارەی ئەندامانی رەزامەندیان لەسەر بدات.

دووەم: هەتا پەرلەمانی کوردستان–عیراق بە زۆرینەی ڕەهای ژمارەی ئەندامانی ڕەزامەندی نەدات, کار بەو بەیاننامەو ڕێکەتننامانە ناکرێت بەرامبەر بە هەرێمی کوردستان کە حکومەتی فیدراڵ لەگەڵ دەوڵەتێکی بیانی مۆریان دەکات ئەگەر هەندێ پرس لە خۆ بگرن کە لەدەرەوەی ئەو دەسەلاّتە (حصریە) تایبەتیانە بن کە بە پێی ماددەی (110) ی دەستووری فیدرالی, بۆ حکومەتی فیدراڵ دیارکراوون.

سێیەم: هەرێمی کوردستان مافی ئەوەی هەیە ڕێکەوتننامە لەگەڵ دەوڵەتە بیانیەکان, یان هەرێمەکانی نێویانەوە مۆربکات

سەبارەت بەو پرسانەی ناکەونە نێو ئەو دەسەلاّتە (حصریە) تایبەتیانەی کە بە پێی ماددەی (110) لە دەستووری فیدراڵیدا, بۆ حکومەتی فیدراڵی دیارکراوون.

چوارەم: ئەو ڕێککەتنامەی لە نێوان هەرێمی کوردستان و دەوڵەتانی بیانی, یان هەرێمەکانی نێویانەوە مۆر دەکرێن دەخرێنە بەر چاوی حکومەتی فیدراڵ بۆ پەسندکردن و ئەگەر حکوومەتی فیدراڵ لەبەر چەند هۆیەکی دەستووری وياسايی ڕەزامەندی لەسەر نەدان جێبەجێ ناکرێن.

ماددەی (9)

هەرێم مافێکی بنچینەیی و دەستووری بەرامبەر بە دام و دەزگا فیدراڵیەکاندا هەیە لە:

یەکەم: بەشێکی دادپەروەرانە لە داهاتە فیدراڵیەکاندا, بە بەخشش و یارمەتی و قەرزە نێو دەوڵەتیەکانەوە لەسەر بنەمای هاوشانیی ڕێژەیی دانیشتووان و لەبەرچاوگرتنی ئەو بارەی تووشی کوردستان_عیراق بووە لە سیاسەتی کۆکوژی و سووتاندن و وێرانکردن و بێبە شکردنی گەلەکەی لە مافی شیاوی خۆی بە درێژایی فەرمانرەوایی ڕژێمەکانی پێشوو، ئەمەش بە پێی هەردوو ماددەی (106و112) ی دەستووری فیدراڵ.

دووەم: بەشداریکردنێکی دادپەروەرانە لە بەرێوەبردنی دامو دەزگا جۆراوجۆرەکانی دەوڵەتی فیدراڵ و نێردە و کورسیەکانی خوێندن (الزمالات الدراسیە) و شاندەکان و کۆنفرانسە هەرێمی و نێودەوڵەتیەکاندا بە شێوەیەکی گونجاو هاوشان. هەروەها سپاردنی پلەکانی فەرمانبەریی دامو دەزگا فیدراڵیەکان لە هەرێمی کوردستاندا بە هاولاّتیانی خۆی بە پێی ماددەی (105) لە دەستووری فیدراڵیدا.

ماددەی (10)

شاری هەولێر پایتەختی هەرێمی کوردستانەو پەرلەمانی هەرێمیش بۆی هەیە شارێکی دیکەی کوردستان بکاتە پایتەخت بە زۆرینەی دوو سێیەکی ژمارەی ئەندامانی.

ماددەی (11)

یەکەم: هەرێمی کوردستان–عێراق ئالأیەکی تایبەتی هەیە کە لە تەك ئالأی فیدرالّیدا هەلّدەدرێ، هەروەها دروشم و سروودی نیشتمانی و جەژنی نەتەوایەتیی خۆی (نەورۆز) یشی هەیەو ئەمەش بە یاسا رێك دەخرێ.
دووەم: ئالأکە پێك دێت لە ڕەنگی سوور, ئینجا سپی ئینجا سەوزو خۆرێکیش بە رەنگی زەرد دەکەوێتە ناوەڕاستیەوە کە بیست و یەك تیشکی لێوە دەردەچن و بەیاسایەك ئەندازەکانی دیاردەکرێن و مانای پێکهاتەکانی روونکرێتەوە.
سێیەم: پشووە فەرمیەکان و نیشانەو میدالّیاکان بە یاسایەك رێکدەخرێن.

ماددەی (12)
هەرێمی کوردستان, بە پێی بڕگەی (پێنجەم) لە ماددەی (121) ی دەستووری فیدرالی, هێزێکی (پێشمەرگە) ی بەرگریکاری هەیە بۆ پارێزگاریکردن لە هەرێم, کە پێکهاتەو ئەرکەکانی بە یاسایەك رێکدەخرێن و نابێ مێلیشیای چەکدار لە دەرەوەی چوارچێوەی یاسا پێکبهێنرێن.
ماددەی (13)
ڕێگە نادرێ بە دانانی هیچ رەسم یان باجێك یان هەموارکردنی یان لێخۆشبوونی لە هەرێمی کوردستاندا بەبێ رەزامەندیی پەرلەمانی کوردستان و پەسەند کردنی بە یاسایەك.
ماددەی (14)
یەکەم: کوردی و عەرەبی دوو زمانی فەرمیی هەرێمی کوردستانن و ئەم دەستوورە مافی هاوولأتیانی هەرێمی کوردستان دەستەبەر دەکات لە فێرکردنی مندالەکانیان لە دام و دەزگا فێرکاریەکانی حکوومەتدا بە پێی مەرج و رێککاریەکانی پەروەردەیی بە زمانی زگماکی خۆیان. ئەمەش زمانەکانی تورکمانی و سریانی و ئەرمەنیش دەگرێتەوە.
دووەم: زمانی تورکمانی و سریانی دوو زمانی رەسمین لە تەك زمانی کوردی و عەرەبیەوە, لەو یەکە کارگێرییانەدا کە ئەوانەی بەو زمانانە دەدوێن, زۆرینەی دانیشتووان پێك دێنن. ئەمەش بە یاسایەك رێکدەخرێ.
سێیەم: لە هەرێمی کوردستان کار بە حوکمەکانی ماددەی (4) ی دەستووری فیدرالّی دەکرێت لە بارەی زمانی فەرمیەوە لە هەر جێیەك بواری یاسایی هەبێت بۆ جێبەجێکردنی.
ماددەی (15)
هەرێمی کوردستان پشت بە سیستمی ئابووری و بازاری کێبرکێی رەوا دەبەستێ لەگەلّ هاندان و گرتنەبەری پەرەپێدانی ئابووری لەسەر بنەمای نوێ و وەبەرهێنان, بەهەر دوو ڕووی گشتی و تایبەتیەکەیەوە، قۆرخکردنیش (احتکار) بە یاسا نەبێ رێگەی پێ نادرێ.
ماددەی (16)

هەموو دام و دەزگاكانى هەرێم, بە پێى بەر پرسيارێتيان بەرامبەر بە نەوەكانى ئێستاو دوا رۆژەوە, ئەركى پاراستنى ژينگەو پێداويستيە سەرەكيەكانى ژيان و ژينگەى سروشتى و ژينگەى مرۆڤيان لە هەرێمى كوردستاندا لەسەر شانە، ياساش چۆنيەتيى دروستكردنى ناوچە پاوانكراوەكانى دەشت و دەرو گيانلەبەرەكان و رووەكە سروشتيەكان و چۆلەوانيەكان و هێشتنەوەيان بە شێوەى سروشتيى خۆيان و رێگە نەدان بە دروستكردنى خانووبەرەو هەرچەشنە چالاكييەكى فيزيكى ديكە تياياندا, رێك دەخا.

ماددەى (17)

يەكەم: داهات وسەرچاوە گشتيەكانى سامانى سروشتى و ئاوى ژێر زەوى و كانە دەرنەهێراوەكان و كانى و رووبارو كانە بەردو كانگاكان, سامانى گشتين و دەرهێنان و بە كارهێنان و بەرێوەبردن و مەرجەكانى ڕەفتار لەسەركردنيان بە ياسايەك رێكدەخرێن كە بۆ بەرژەوەندى نەوەكانى ئێستاو دوا رۆژ پارێزگاريان لێ بكا.

دووەم: زەوى و سامانە گشتييەكانى هەرێم مولْكى گەلى كوردستان-عيراقن و چۆنيەتى رەفتار لەسەر كردن و بە كارهێنانيان بە ياسايەك رێكدەخرێ.

دەروازەى دووەم

مافە بنەرەتيەكان

بەشى يەكەم

مافە شارستانى و سياسيەكان

ماددەى (18) **پابەندبوون وجێبەجێكردن**

دەسەلاتەكانى ياسادانان و جێبەجێكردن و دادوەريى هەرێمى كوردستان پابەند دەبن بەو مافە سەرەكيانەى كە لەم دەستوورەدا هاتوون وەك ياسايەكى سەرەكى كە دەبێ پيادە بكرێن و جێبەجێ بكرێن, وەك مافە بنەرەتيەكانى هاولاَتيانى هەرێم.

دووەم: ئەو دەق و حوكمانەى تايبەت بەو مافە سەرەكيانەى لەم دەستوورەدا هاتوون, هەركاتێ جێبەجێ كردنيان لە تواناداهەبێ, كەسى سروشتى و مەعنەوى دەبێ پابەندبن پێيانەوە، بە لەبەرچاوگرتنى سروشتى مافەكەو سروشتى ئەو ئەركەى مافەكە دەى سەپێنێ.

سێيەم: ئەومافە سەرەكيانەى بۆ كەسى سروشتى هاتوون لەم دەستوورەدا لەسەر كەسى مەعنەويش جێبەجێ دەبن لە هەرێمى كوردستاندا ئەگەر سروشتەكەى بۆ جێبەجێكردن بگونجێ.

ماددەی (19)   کەرامەت و ژیان و ئازادی:

یەکەم: کەرامەتی ئادەمیزاد پارێزراوەو ڕێزلێگرتن و پاراستنی ئەرکی هەموو دامو دەزگاکانی هەرێمە.

دووەم: هەموو کەس مافی ژیان و ئازادیی هەیەو بە یاسا نەبێ نابێ هیچ کەس لێیان بێبەش بکرێ یان لێی بەر تەسک بکرێنەوە.

سێیەم: نابێ لە دژ هیچ کەسێك ئامرازەکانی ئازاری جەستەیی, یان دەروونی بەکاربهێنرێن, ڕەفتاری بە شێوەیەکی نامرۆڤانە لەگەڵدا بکرێ, سووکایەتی پێ بکرێ, یان بەبێ ڕەزامەندی ئازادانەی خۆی تاقیکردنەوەی پزیشکی یان زانستی و هی دیکەی لەسەر ئەنجام بدرێ. پشت بەهیچ دانپێدانانێکیش نابەسترێ کە بە زۆر, بە ئازاردان, بە هەڕەشە یان بە ترساندن وەرگیرابێ، هەرکەسیش تووشی ئازاردان یان ڕەفتارێکی توندوتیژی, یان سووکایەتی پێکردن بووبێ مافی خۆیەتی قەرەبووی ئەو زیانە جەستەیی و دەروونیانەی بۆ بکرێتەوە کە تووشی هاتوون.

چوارەم: لە چوارچێوەی ئەو خزمەتە گشتییەدا نەبێ کە بە پێی یاسا لەسەر هەمووان جێبەجێ دەکرێ، نابێ هیچ کەس ناچار بکرێ کارێکی بێگاری بکات.

پێنجەم: کاری بێگاری بەسەر کەسدا ناسەپێندرێ تەنها بە بڕیارێکی دادوەری نەبێ کە لەکاتی سزادانیدا بۆی دیاربکات.

شەشەم: هەموو کەس مافی ئاسایشی کەسیی (شخصی) خۆی هەیە.

حەوتەم: هەموو کەسێك مافی ئەوەی هەیە ڕێز لە ژیانی تایبەتی وخێزانی و ناو ماڵ و هەموو پێوەندیپێوەکردنەکانی بگیرێ. خانوو و ماڵ و هاوشێوەیان ڕێزیان هەیەو نابێ پێشێل بکرێن. بە پێی یاساو بە فەرمانێکی دادوەری نەبێ کەس بچێتە نێویانەوە, بپشکندرێن یان بخرێنە ژێر چاودێریەوە. هەروەك پشکنینی هەموو کەسێك یان شتوومەکەکانیشی بەبێ هۆیەکی یاسایی قەدەغەیە.

هەشتەم: هەموو کەس مافی هاوسەرگیری و پێکهێنانی خێزانی هەیەو گرێبەستی هاوسەرگیری بە زۆری و بەبێ ڕەزامەندیی تەواوی هەردوو لا ئەنجام نادرێ.

نۆیەم: زۆر لێکردن لە ئاییندا نیە, و هەموو کەس مافی ئازادیی ئایین و بیرو باوەڕو بیرکردنەوەو ویژدانی هەیەو حکوومەتی هەرێم ئازادیی موسڵمان و مەسیحی و ئێزدی و کەسانی دیش لە بە جێگەیاندنی ڕێو ڕەسمی خواپەرستی و داب و نەریتە ئایینیەکاندا دەستەبەر دەکا, بێ ئەوەی کەس پێشیان پێ بگرێ، هەروەها ڕێزی مزگەوت و کەنیسەو شوێنەکانی دیکەی خواپەرستی دەستەبەر دەکا. وبۆ پاراستنی ڕێزی ئەو شوێنانەو پیرۆزیی پەیامەکەیان, قەدەغەیە مزگەوت و کەنیسەو شوێنەکانی خواپەرستی بکرێنە گۆڕەپانی چالاکیی حزبی و سیاسیی.

دەیەم: هەموو کەس مافی ئازادیی دەربڕینی هەیەو پێویستە ئازادیی ڕۆژنامەنووسی و هۆیەکانی ڕادەربڕین و ڕاگەیاندن و فرەلایەنیان مسۆگەر بکرێ، بەڵام ئەم مافە توانج و تەشەرەو دەستدرێژی بۆ سەر مافی خەڵکی دیکەو سووکایەتی بە پیرۆزیە ئایینیەکان و هاندان بۆ توندوتیژی و برەوپێدانی ڕق و کینە لە نێو پێکهاتەکانی گەلی کوردستان–عیراقدا ناگرێتەوە.

یازدەم: مافی بە دەستهێنانی زانیاری بەیاسایەك دەستەبەردەکرێ.

دوازدەم: حکومەتی هەرێم ئازادی پێوەندی پێوەکردن و ئاڵوگۆرکردنی پۆستەیی و بروسکەیی و تەلەفۆنی و ئەلیکترۆنی دەستەبەر دەکاو نابێ چاودێریان بخرێتە سەر, گوێیان لێ بگیرێ یان ئاشکرا بکرێن, مەگەر بە پێوستیەکی یاسایی, یان ئاسایشی وبە بڕیارێکی دادوەری بێت.

سێزدەم: حکومەتی هەرێمی کوردستان سەرپەرشتیکردنی مێردمنداڵان و گەنجان و گەشەپێدانی تواناکانیان و پاڵپشتی دەستپێشخەریەکانیان و دروستکردنی دامودەزگای پێویست بۆ پێگەیاندنیان دەستەبەر دەکات و بواریان بۆ دەرەخسێنێ تا بتوانن شان بەشانی پێشوەچوونە زانستی و تەکنەلۆژیەکانی جیهان بڕۆن, بۆ ئەوەی ڕۆڵێکی چالاکانە لە کۆمەڵدا بگێڕن و بەهرەکانیان لە وەبەرهێنانی ئابووری و کۆمەڵایەتی و زانستیدا بەکاربێنن و بەرنامە و نەخشە بۆ وەدیهێنانی ئەو ئامانجانە دادەنێ.

چواردەم: وەرزش کردن مافی هەموو هاووڵاتیەکە و ئەرکی حکومەتی هەرێمی کوردستانە هانی بۆ بداو دامودەزگای تایبەتی بۆ دامەزرێنێ و پێداویستیەکانی بۆ ئامادە بکات.

پازدەم: هونەر و وێژە (ئەدەب) و توێژینەوەی زانستی لە هەموو کۆت و بەندێك ئازادە و پێویستە ئازادی ئەکادیمی بۆ توێژینەوەی زانستی دەستەبەر بکرێ و هان بدرێ و پشتەوانیی زانکۆکان و ناوەندە زانستیەکان بکرێ و سەرپەرشتی بکرێن وحەرەمەکانیان بپارێزرێ و بنیاتی (مقومات) کەسایەتی مەعنەویان دەستەبەر بکرێ و بەڕێوەبردنیان لەسەر بناغەی کارگێری نامەرکەزی گەشە پێبدرێت.

شازدەم: حکومەتی هەرێم پاراستنی خاوەندارێتی هزری و مافی دانان (تالیف)و بلاوکردنەوەو بڕوانامەی داهێنان (براءات الاختراع) و نیشانە بازرگانیە تۆمارکراوەکان (العلاقات التجاریە المسجلە) دابین بکات.

حەڤدەم:

1 ـ هەموو کەس مافی ئازادی کۆبوونەوە و پێکهێنانی کۆمەڵەو ڕابیتەو یەکێتیەکانی هەیە و کاربەدەستانی هەرێم هەوڵ دەدەن ڕۆڵ و سەربەخۆیی ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای شارستانی بەهێز بکەن و هەموو کەسێکیش بە پێی یاسا مافی خۆپیشاندان و مانگرتنی ئاشتیخوازانەی هەیە.

2 ـ ئەو کۆمەڵانە قەدەغە دەکرێن کە ئامانجیان, یان کردەوەکانیان لەگەڵ حوکمەکانی ئەم دەستوورە و یاساکان ناکۆك بن یان هەڵوێستێك وەربگرن کە دژی پێکەوە ژیانی ئاشتیخوازانەو لێك نزیك بوونەوەی پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینیەکانی گەلی کوردستان-عیراق بێت.

هەژدەم:

1 ـ ئازادی دامەزراندنی حیزبەکان دەستەبەرکراوە و بە پێی یاسا رێکدەخرێ, بە مەرجێك کە لە پێڕەوی ناوەخۆ و رێکخستن و چالاکی و مافی ئەندامەکانیان پابەند بن بە بنەما سەرەکیەکانی دیمەکراسی و مافی مرۆڤ و حوکمەکانی ئەم

دەستوورەو ڕیزگرتن لە ئالاو سروودە نیشتمانیەکەی.

2ـ نابێت حیزب لقی پارتێکی بێگانە یان پاشکۆ بێت بۆ بەرژەوەندیەکانی لایەنێکی بیانی.

3 ـ ئەو حیزبەی هەوڵ بدات لە رێگای ئامانجەکانی, یان چالاکی, یان زیان بە سیستەمی بنەڕەتی دیموکراتیی هەرێمی کوردستان بگەیەنێ, یان لای بەرێ, یان هەڕەشە لە یەکپارچەیی هەرێم, یان پێکەوەژیانی ئاشتیخوازانەی پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینیەکانی بکا بە سەرپێچیکاری دەستوور دادەندرێ و دادگای دەستووریش لایەنی تایبەتمەندە بۆ بڕیار دان لەسەر ئەو سەرپێچیە دەستووریەی دراوەتە پاڵی و رادەی مەترسیداری سەرپێچیەکە.

4 ـ هەر قەوارە, یان رێبازێك پەیڕەوی لە بیروباوەڕێکی فاشی, ڕەگەزپەرستانە, تیرۆریستی, بە کافر دانان, پاکتاوی ڕەگەزی یان ئایینی بکا, هاندەری بێت, رێی بۆ خۆش بکات, پێیدا هەڵبدات, برەوی پێ بدات یان پاساوی بۆ بێنێتەوە قەدەغە دەکرێ و کاربەدەستانی هەرێمی کوردستان پابەندن بە بەربەرەکانیکردن دژی هەموو شێوەکانی تیرۆرو کارکردن بۆ پاراستنی خاکی هەرێم لەوەی ببێتە بنکە, بەردەبازی هاتوچۆ, یان گۆڕەپان بۆ چالاکیەکانی.

5ـ حزب دەبێ داهات و سەرچاوەکەی و چۆنیەتی بەکارهێنانی بۆ دسەلاتی یاسایی تایبەتمەند ئاشکرا بکات.

نۆزدەهەم: دەرکردنی بە کۆمەڵ قەدەغەیە.

بیستەم: هەموو کەس لە چوارچێوەی یاسادا مافی خاوەندارێتی و میرات و وەسیەتکردن لەو ماڵو موڵکەی دا هەیە کە لە رێگایەکی ڕەواوە بە دەستی هێناوە، خاوەندارێتی تایبەتی پارێزراوەو نابێ لێی وەربگیرێ, یان بێبەش بکرێت، مەگەر بۆ بەرژەوەندی گشتی و بە پیێ یاسا بێت، ئەویش بەرامبەر قەرەبووکردنەوەیەکی دادپەروەرانە و دەستبەجێ, کە لە کاتی دەست لێ هەڵگرتنی خاوەنەکەی تێ نەپەڕێ, مەگەر بە ڕەزامەندی خۆی بێت.

ماددەی (20)   یەکسانی

یەکەم: هەموو کەس بەرامبەر بە یاسا یەکسانە.

دووەم: هەموو چەشنە جیاکاریەك لەسەر بناغەی ڕەگەز، ڕەگ، زمان، پێگەی كۆمەڵایەتی، وڵاتنامە، بنەچە، ئایین، بیروباوەڕ، ئایدیۆلۆژی، تەمەن، باری ئابووری، كۆمەڵایەتی, سیاسی, یان كەم ئەندامی قەدەغەیە.

بنەمای یەكسانیش كۆسپ ناخاتە پێش سڕینەوەی شوێنەوارو دەرهاوێشتەكانی ئەو ستەمەی لە ڕابردوودا لەلایەن ڕژێمە فەرمانڕەواكانی پێشووەوە دەرهەقی هاوڵاتیانی كوردستان–عیراق و پێكهاتە نەتەوەیی و ئایینی و زمانەوانیەكان كراوە.

سێیەم: پیاوو ژن بەرامبەر بە یاسا وەك یەكن و حكومەتی هەرێم دەبێت هەوڵ بدات هەموو كۆسپێك لە ڕێگای یەكسانی

لە ژیان و مافە شارستانی و سیاسی و كۆمەڵایەتی وڕۆشنبیری و ئابووریەكاندا لابەرێ و حكومەتی هەرێم دەبێت ئەو مافانەی لەم دەستوورەو لەو پەیماننامانەدا هاتوون كە لەلایەن دەوڵەتی عیراقەوە پەسەند كراون بۆ هەمووان دەستەبەر بكات.

ماددەی (21)   مافی هاونیشتمانی

یەكەم: هەر هاوڵاتیەك (18) ساڵ لە تەمەنی تەواو كردبێت مافی دەنگدانی هەیە لەهەر هەڵبژاردن, یان ڕاپرسیەك دا كە لەو ناوچەیەی لێی دادەنیشێ لە هەرێمی كوردستاندا ڕێك دەخرێت.

دووەم: هەر هاوڵاتیەك 18 ساڵی تەواو كردبێت بۆی هەیە پۆستە گشتیەكان وەربگرێت.

سێیەم: ئازادی نیشتەجێ بوون و هاتوچۆ و گەشت (سفر) لە چوارچێوەی یاسادا دەستەبەر كراوە.

چوارەم: هەموو هاوڵاتییەك بۆی هەیە سكاڵا یان عەرزوحاڵ بداتە كاربەدەستانی هەرێم و ئەوانیش بۆیان نیە وەرینەگرن، هەروەها مافی ئەوەی هەیە وەڵامێكی خێراش وەربگرێتەوە. وەرنەگرتنی سكاڵا یان درەنگ وەڵامدانەوەی بەبێ پاساوێكی یاسایی, بەرپرسێتیی یاسایی دێنێتە كایەوە.

ماددەی(22)   مافی دادگایی كردنی داد پەروەرانە :

یەكەم: لایەنی لێكۆلینەوە دەبێ, لە ماوەی 24 سەعاتدا لە كاتی گیرانی تۆمەتبارەوە, پەڕاوی لێكۆڵینەوەكە بداتە دادوەری تایبەتمەند و نابێ ئەم ماوەیە درێژ بكرێتەوە, مەگەر بۆ جارێك و ئەویش هەر بۆ هەمان ماوە بێت.

دووەم: نابێ هیچ كەسێك دەستبەسەر بكرێ و گرتن, بەندكردن یان زیندانیكردن، تەنیا بە پێی یاسا وبەبڕیارێك كە لایەنێكی دادوەریی تایبەتمەند دەریكردبێ ڕەوایە. پێویستە كەسی دەستەبەسركراو دەستبەجێ و بە زمانی خۆی لەم تۆمەتە ئاگادار بكرێ كە دراوەتە پاڵی. تۆمەتبار بۆی هەیە كۆمەك لە پارێزەرێك وەربگرێ ئەگەر تۆمەتبارەكەش بۆ خۆی پارێزەرێكی نەبوو داكۆكی لێ بكات، دەبێ دادگا لەسەر خەرجیی حكومەت ولە هەردوو قۆناغی لێكۆڵینەوە ودادگاییكردندا, پارێزەرێك بگرێ بۆ بەرگریكردن لەو كەسەی تۆمەتی تاوان، یان كەتنێكی دراوەتە پاڵ.

سێیەم: تۆمەتبار بێ تاوانە تا ئەو کاتەی لە دادگاییکردنێکی یاسایی و دادپەروەانەدا تۆمەتەکەی لەسەر ساغ دەبێتەوە، تۆمەتبار پاش ئازادکردنی, جارێکی دیکە هەر بەو تۆمەتە دادگایی ناکرێتەوە، مەگەر بەڵگەی نوێی لەسەر دەرکەوتبن.

چوارەم: هەموو کەس مافی هەیە لە دادگایەکی تایبەتمەندو خێراو دادپەروەرانەدا دادگایی بکرێ.

پێنجەم: بە بێ دەقێکی یاسایی, نەتاوان هەیە و نە سزا وناکرێ هیچ کەس بە کردن, یان بە نەکردنی کارێك کە لە کاتی ئەنجامدانیدا تاوان نەبووە سزا بدرێ.

شەشەم:

1-کاریگەریی یاسا بۆ دواوە ناگەڕێتەوە، مەگەر دەقێك بە پێچەوانەی ئەمەوە هەبێت. ئەم هەڵاوێردنەش باج و ڕەسمەکان ناگرێتەوە.

2-کاریگەریی یاسای سزایی بەرەودواوە ناگەڕێتەوە, مەگەر لە بەرژەوەندی تۆمەتبار بێ.

حەوتەم: سزا شتێکی (شخصی) کەسیە.

هەشتەم: نابێ سزایەکی توندتر لەوەی لە کاتی ئەنجامدانی تاوانەکەدا کاری پێکراوە لەسەر کەس بسەپێندرێ.

نۆیەم: نابێ کەس لەسەر تاوانێك دادگایی بکرێ, یان سزا بدرێ کە پێشتر تێیدا, بە پێی یاسا, بێ تاوان دەرچووە, یان لەسەری حوکم دراوە.

دەیەم: نابێ کەسانی سیڤیل (مەدەنی) لە دادگایەکی سەربازیدا دادگایی بکرێن.

یازدەم: نابێ کەس بگیرێ یان زیندانی بکرێ, لەو شوێنانە نەبێ کە بە پێی یاسا بۆ ئەم مەبەستە دیارکراون، ئەوانیش دەبێ چاودێری لەش ساغیی کۆمەڵایەتیان بەسەرەوەبێ و لە ژێر دەسەڵاتی حکومەتدا بن.

دوازدەم: دەبێ ڕێز لە بیر و باوەری ئایینی و بنەما ڕەوشتیەکانی زیندانیان بگیرێ.

بەشی دووەم

مافە کۆمەڵایتی و ئابوورییەکان

ماددەی (23)

یەکەم: حکومەتی هەرێمی کوردستان چاودێریی خانەوادەی شەهیدانی بزووتنەوەی رزگاریخوازی گەلی کوردستان-عیراق و پێشمەرگەو خانەوادەی قوربانیانی ئەنفال و کیمیاباران و ئەو کەسانە دەستەبەردەکات کە لە ئاکامیاندا تووشی نەخۆشی هەمیشەیی بوون. ئەوانە, بە خۆ بە منداڵەکانیانەوە, ئەگەر شیاوی کارەکە بن, بە پێی یاسا, پێش دەخرێن لە کاتی ڕەخساندنی هەلی کارکردن.

دووەم: دەسەڵاتی هەرێمی کوردستان کار بۆ ئەوە دەکات کە حکومەتی فیدراڵی عێراق بەرپرسیارێتی دەستووری و یاسایی و ئەخلاقی خۆی لەئەستۆ بگری, بەرامبەر بە سیاسەتی سەرکوتکردنی حکومەتە ناوەندیە یەك لە دوای یەکەکان دژی قوربانیانی ناوبراو لە برگەی یەکەمی سەرەوەدا, بە بەندکراوە سیاسیەکان و زیانلێکەوتووانیشەوە, ئەمەش بە قەرەبووکردنەوەیان و دەستەبەرکردنی مافەکانیان لە دابینکردنی سەرچاوەی ژیانێکی سەربەرزانە و چاودێریکردنی تەندروستیان.

ماددەی (24)

یەکەم: هەموو کەس مافی ئەوەی هەیە ئاستێکی گوزەرانی تەواوی هەبێ بۆ ئەوەی سەربەرزانە بژی کە خۆراك و پۆشاك و خانووبەرەوەشی دەگرێتەوە.

دووەم: هەموو کەس مافی ئەوەی هەیە دەستی بە چاودیریی لەش ساغی و چارەسەریی پزیشکی رابگا, بێ لەبەر چاو گرتنی توانای خەرجیەکانی.

سێیەم: هەموو کەس مافی بیمەی کۆمەلایەتی هەیە، بە تایبەتی لە کاتی دایکایەتی و نەخۆشی و بێکاری و پێکران و پەککەوتەیی و نەبوونی سەرچاوەی گوزەران, کە بە هۆیەکی بەدەر لە ویستی خۆیەوە بێ, ولە حالەتی پیری و لانەوازەییدا.

چوارەم: کەس ناچارناکرێت کارێك, یان فەرمانێك بەبێ خواهیشتی خۆی ئەنجام بدات.

پێنجەم: کرێکار مافی ئەوەی هەیە بۆ کاری یەکسان هەقدەستی یەکسان وەربگرێ و بە یاساش پەیوەندی نێوان کرێکار و خاوەن کار لەسەر بنەماکانی ئابووری رێکدەخرێ, لەگەڵ رەچاو کردنی رێساکانی دادپەروەری و کۆمەلایەتی.

ماددەی (25)

پێویستە کاربەدەستانی هەرێم چاودیری خاوەن پێداویستیە تایبەتیەکان بکەن ورایان بهێنن بۆ ئەوەی تێکەڵ بە کۆمەڵ بن، ئەمەش بە یاسایەك رێکدەخرێت.

ماددەی (26)

حکومەتی هەرێم مافی دامەزراندنی کۆمەڵە و سەندیکا و رێکخراو و یەکێتیە پیشەییەکان و چوونەناوی بەئازادانەیان دەستەبەر دەکاو ئەمەش بە یاسایەك رێکدەخرێ.

ماددەی (27)   **فێرکردن و خێزان**

یەکەم: حکومەتی هەرێم خوێندنی بە خۆرایی لە هەموو قۆناغەکانی بنەرەتی و دواناوەندی و زانکۆیی, هەروەها راهێنانی پیشەیی و فێرکردنی تەکنیکی دەستەبەر دەکا. خوێندن تا تەواوکردنی قۆناغی بنەرەتی تەوزیمیە.

دووەم: حکومەتی هەرێم هەڵمەتی نەهێشتنی نەخوێندەواری لە ئەستۆ دەگرێت.
سێیەم: خێزان کرۆکی بنەڕەتی کۆمەڵگایە، لەم ڕوانگەیەوەش پێویستە دایکان و منداڵان بپارێزرێن و چەوساندنەوەی ئابووریی منداڵان قەدەغە بکرێ.
چوارەم: حکومەتی هەرێم دامەزراندنی خانەی تایبەتی بۆ سەرپەرشتی و پاراستنی ئەو ژنانە لە ئەستۆ دەگرێ, کە لەبەر چەند هۆیەکی کۆمەڵایەتی, دڵنەوایی خێزانییان لە دەستداوە.
پێنجەم: هەموو شێوەیەکی جیاکاری و توندوتیژی و ناهەقی لە نێو کۆمەڵگا و قوتابخانەو خێزاندا قەدەغە دەکرێ.

ماددەی (28)   مافی بە کاربەران (المستهلك)

پێویستە کاربەدەستانی هەرێمی کوردستان پارێزگاری لە مافەکانی بە کاربەران بکەن و بواری یاساییان بۆ پێك بێنن بۆ ئەوەی توانای بەرگریان هەبێ لە مافەکانیان و کۆمەڵە و یەکێتیی تایبەت بەخۆیانەوە دابمەزرێنن.

بەشی سێیەم
مافە نەتەوەیی و ئایینیەکانی پێکهاتە
جۆراوجۆرەکانی هەرێمی کوردستان-عیراق

ماددەی (29)

ئەو کەسانەی سەر بە یەکێك لە پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینیەکانن لە هەرێمدا مافی ئەوەیان هەیە بە ناوی خۆیانەوە بە فەرمی بناسرێن و مافی ئەوەشیان هەیە، ، ناوی شوێنە خۆجییە نەریتیەکانیان بە زمانی خۆیان بەکار بێنن, لەگەڵ پابەندبوونیان بە حوکمەکانی یاسای زمانەکانی کارپێکراو لە هەرێمی کوردستان.

ماددەی (30)

یەکەم: نابێ حوکمەکانی باری کەسێتیی پەیڕەوانی ئایینێك لە سەر پەیڕەوانی ئایینێکی دیکەدا بسەپێندرێن.
دووەم: پەیڕەوانی ئایین و ئایینزاکانی نا موسوڵمان وەك مەسیحی و ئێزدیەکان وهیدیکە، بۆیان هەیە ئەنجومەنی ئایینی خۆیان دابمەزرێنن و پەیڕەوی لە حوکمەکانی تایبەت بە باری کەسێتیان بکەن کە بە یاسا دیار دەکرێن و دادگای ماددە کەسیەکانیش لێیان دەڕوانێ و حوکمەکانی ئەم یاسایانەی پێوەندیان بە ماددە کەسیەکانی ئەوانەوە هەیە، هەتا بەیاسایەك هەمواردەکرێن, یان هەڵدەوەشێنرێنەوە، کاریان پێ دەکرێ.

ماددەی (31)   پابەند بوونی کاربەدەستان بە دەستەبەرکردنی یەکسانیەوە

کاربەدەستانی هەرێمی کوردستان دەبێ بنەمای یەکسانیەکی کارا دەستەبەر بکەن و کاربکەن بۆ بـەدیهێنانیان لـەنێو خەڵکانی سەر بە پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینیەکانداو کەشێکی دابینکەر ئامادە بکەن کە ناسنامەیان بپارێزرێ و ڕێکاری پێویست بۆ پتەوکردنیشی بگرنەبەر.

ماددەی (32) پابەند بوونی کاربەدەستان بە دوورکەوتنەوە لە دوورخستنەوەی بەزۆرەملێ

یەکەم: کاربەدەستانی هەرێم دەبێ کەسانی سەر بە پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینیەکان بپارێزن لـە گرتنەبەری هەر ڕێکارێك بە مەبەستی دوور خستنەوەیان بە زۆرەملێ. و دەبێ پشتیوانیان لێ بکـەن و هانیـان بـدەن بـۆ دامەزرانـدنی رابیتـەو کۆمەڵەی تایبەت بەخۆیانەوەو بەردەوامبوونیان.

دووەم: حکومەتی هەرێمی کوردستان پابەندە بە نەهێشتنی گۆڕینی بە ئەنقەست لە ڕێژەی دانیشتوان لەو ناوچانەی کە پێکهاتەیەکی نەتەوەیی, یان ئایینی لێ دەژیت، بێ ئەوەی کاربکاتە سەر پرۆسەی سڕینەوەی شوێنەواری بە عەرەبکردن و ڕاگوێزانە زۆرەملێیەی کە ڕژێمی بەعس لـە کەرکوك وناوچەکانی دیکەی کوردستان–عیراق ئەنجامی داوون.

ماددەی (33)

کاربەدەستانی هەرێمی کوردستان بنەمای ڕێزلێکگرتن پتەو دەکەن لە نێـوان هـەموو ئـەو کەسـانەدا کەلـە هـەرێم نیشتەجێن, بە تایبەتی لـە بوارەکانی خوێندن و راگەیاندن و ڕووناکبیری گشتیدا و هەڵومەرجی پێویست دەرەخسێنن بۆ ئەوەی کەسانی سەر بە پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینیەکان بەشداریەکی کارایان لەگشت بوارەکانی ژیاندا هەبێ.

ماددەی (34)

هەر پێکهاتەیەکی ئایینی لـە هەرێمدا مافی خۆیەتی ئەنجومەنێك بۆ گەشە پێدان و ڕێکخستنی کاروبـاری ڕۆشـنبیری و کۆمەڵایەتی و کەلەپووریی خۆی دابمەزرێنێ و پەرەی پێ بدا، ئەمەش بە یاسایەك ڕێکدەخرێ.

ماددەی (35)

ئەم دەستوورە مافی نەتەوەیی و ڕۆشنبیری وکارگێڕی دەستەبەر دەکـات بـۆ تورکمـان, عـەرەب, کلـدان وسـریان وئاشووری, ئەرمەن بە مافی ئۆتۆنۆمیشەوە بۆ هەر پێکهاتەیەك زۆرینەی هەبێت. ئەمەش بە یاسایەك ڕێکدەخرێ.

ماددەی (36)

ئەو حوکمانەی لەو بەشەدا هاتوون سەرباری ئەو مافانەن کەلـەم دەسـتوورەدا بـۆ پێکهاتـە نەتـەوەیی و ئایینیـەکان هاتوون.

بەشی چوارەم

ڕێککەوتن و پەیماننامەو یاسایە نێو دەوڵەتیەکان

ماددەی (37)

سەرباری ئەو مافانەی لەم دەستوورەو لە یاسای نێو دەولەتیدا بۆی دەستەبەر کراون، هەرکەسێك مافی خۆیەتی کەلك لەو مافانەش وەربگرێ کەلە ڕێککەوتننامەو پەیماننامەو بەڵێننامەو جاڕنامە نێو دەولەتیەکانی پێوەندیدار بە مافی مرۆڤەوە هاتوون و عێراق چۆتە ناویانەوە, یان پەسندی کردوون.

ماددەی (38) پشتێنەی کۆتبەندکردنی مافەکان

یەکەم: نابێ هیچ کۆتێك دابنرێ لەسەر بەکارهێنانی ئەو مافە شارستانی و سیاسی و کۆمەلایەتی و ئابووری و ڕۆشنبیریانەو مافەکانی پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینیانەی کەلەم دەستوورەدا دانیان پێدانراوە، مەگەر بەیاسا بێت، بەمەرجێ ئەو کۆتەی دادەندرێت کرۆکی مافەکان نەپێکێت, ئەویش بە پێی پێویست وباو بێت لە کۆمەلگایەکی دیموکراتی ئاشتیخوازی بنیاتنراو لەسەر فرەلایەنی وریزگرتن ویەکسانی وئازادیدا. هەر کۆتێکیش بە پێچەوانەوەی ئەمەبێ بەهیچ دادەندرێت.

دووەم: هەموو کەسێکی خاوەن بەرژەوەندیی ڕاستەوخۆ بۆی هەیە لەبەردەم دادگای دەستووریی هەرێمدا تانووت لەو یاسایە ئەو ڕێکارە، یان بدات کە بە پێچەوانەی برگەی یەکەمی ئەم ماددەیە, مافەکەی کۆتبەند کردووە.

دەروازەی سێیەم

دەستەلاتەکانی هەرێمی کوردستان-عیراق

ماددەی (39)

دەستەلاتەکانی هەرێمی کوردستان پێکدێن لە:

یەکەم: دەستەلاتی یاسادانان.

دووەم: دەستەلاتی جێبەجێکردن.

سێیەم: دەستەلاتی دادوەری.

بەشی یەکەم

پەرلەمانی کوردستان-عیراق

ماددەی (40)

پەرلەمانی کوردستان–عیراق دەستەلاتی یاسادانان و سەرچاوەی بڕیاردانە لەسەر پرسە چارەنووس سازەکانی گەلی هەرێمی کوردستان و ئەندامەکانی لە دەنگدانێکی گشتیی ئازاد و ڕاستەوخۆی نهێنیدا هەلدەبژێردرێن.

ماددەی (41)

یەکەم: شێوەی هەڵبژاردنی ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان و چۆنیەتی و کاتی ئەنجامدانی و ڕێژەی نوێنەرایەتی تیادا بەپێی یاسا دیاردەکرێن.

دووەم: لە سستەمی هەڵبژاردنی ئەنداماندا نوێنەرایەتیی دادپەروەرانەی پێکهاتەکانی گەلی کوردستان وڕێژەی بەلای کەم, (30٪)ی کورسیەکانی پەرلەمانی کوردستان_عێراق بۆ ژنان لەبەر چاو دەگیرێ.

سێیەم: ئەندامانی پەرلەمان نوێنەری گەلی کوردستان_عێراقن, بە هەموو پێکهاتەکانیەوە, بێ لەبەرچاوگرتنی پێوەندیی سیاسی، نەتەوەیی، ئایینی, یان ناوچەی هەڵبژاردنیانەوە.

ماددەی (42)

یەکەم: خولی هەڵبژاردنی پەرلەمان چوارساڵە, کەلە ڕۆژی یەکەم کۆبوونەوەیەوە دەست پێ دەکات.

دووەم: پەرلەمان لەسەر بانگهێشتی سەرۆکی هەرێمی کوردستان, لە ماوەی پازدە ڕۆژی دوای ڕاگەیاندنی دوائاکامەکانی هەڵبژاردنەوە کۆدەبێتەوە، و ئەگەر هات و بانگهێشت بۆ کۆبوونەوەی دەرنەچوو، هەر خۆی سەعات دوازدەی نیوەڕۆی ڕۆژی دوای تەواوبوونی ئەو ماوەیە کۆدەبێتەوە.

ماددەی (43)

پەرلەمان یەکەم کۆبوونەوەی خۆی بە سەرۆکایەتی بە تەمەنترین ئەندامی ئەنجام دەدات و سەرۆك و جێگری سەرۆك و سکرتێری گشتی بە دەنگدانی نهێنی لە نێو ئەندامەکانیدا هەڵدەبژێردرێن.

ماددەی (44)

ئەندامی پەرلەمان, پێش دەست بەکاربوونی, ئەم سوێندە دەستووریە دەخوا:

{ بەخودای گەورە سوێند دەخۆم کە بەرژەوەندی گەلی هەرێمی کوردستان و یەکێتی وکەرامەت و ماف و ئازادیەکانی هاوڵاتیان و سامانی گشتی بپارێزم و پابەندی حوکمەکانی دەستوور بم و ئەرکی ئەندامەتی بەڕاستی و دڵسۆزیەوە ئەنجام بدەم. }

ماددەی (45)

ئەندامی پەرلەمان, کە سوێندی دەستووری خوارد, بە دەست کێشایەوە لە فەرمانەکەی خۆی دەژمێردرێ و پاش تەواوبوونی ماوەی ئەندامەتیی پەرلەمان بۆی هەیە بچێتەوە سەر فەرمانەکەی خۆی, یان فەرمانێکی هاوشێوەو ماوەی ئەندامەتیی پەرلەمانیشی بۆ مەبەستی پایەبەرزکردنەوە وقیدەم و پلە پێدان و خانەنشینی بۆ ئەژماردەکرێ.

ماددەی (46)

نابێ ئەندامەتیی پەرلەمانی کوردستان–عیراق لەگەڵ ئەندامەتیی پەرلەمانی فیدراڵ ، ئەنجومەنە خۆجێیەکان, شارەوانی یان فەرمانبەریەتیی گشتی کۆبکرێتەوە.ئەندام تەرخان دەبێ بۆ کاری پەرلەمان و لە ماوەی ئەندامەتی پەرلەماندا قەدەغەیە هیچ پیشەیەکی دیکە پیادەبکات.

ماددەی (47)

یەکەم: پەرلەمان لە ساڵێکدا دوو خولی کارکردنی هەیە، ماوەی هەر یەکێکیان چوار مانگە، وپێڕەوی ناوخۆی چۆنیەتیی سازدانیان دیاردەکات.

دووەم: ئەوخولەی کاری پەرلەمان, کە بودجەی گشتی تێدا خرابێتە ڕوو، هەتا بودجەکە پەسند نەکرێ کۆتایی نایە. دەکرێ خولی کاری پەرلەمان بۆ تەواوکردنی هەندێ کاری دیکە، بەلای زۆری، بۆ ماوەی سی (30) ڕۆژ درێژ بکرێتەوە, ئەگەر لەبەر گرنگیەکەی درێژکردنەوەی دەویست، ئەمەش بەداوای سەرۆکی هەرێمی کوردستان, یان سەرۆکی پەرلەمان, یان سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران یان بیست و پێنج کەس لە ئەندامانی پەرلەمان دەبێ.

ماددەی (48)

نیسابی یاسایی پەرلەمان بە ئامادەبوونی زۆرینەی ئەندامەکانی بەدەست دێ و بڕیارەکانیشی بە دەنگی زۆرینەی ئامادە بووان دەردەچن, مەگەر دەقێکی یاسا یان پێڕەوی ناوخۆ بە پێچەوانەی ئەوە هاتبێ, ئەگەر دەنگەکانیش وەك یەك بوون سەرۆکی پەرلەمان دەنگی یەکلاکەرەوەی هەیە.

ماددەی (49)

دە (10) ئەندامی پەرلەمان دەتوانن پێشنیازیی یاسایەك یان بڕیارێك پیشکەش بە پەرلەمان بکەن.

ماددەی (50)

یەکەم: ئەندامی پەرلەمان بۆی هەیە لەبارەی کاروباری ئەنجومەنی وەزیران یان یەکێك لە وەزارەتەکانەوە, پرسیار بۆ سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران, یان جێگرەکەی یان یەکێك لە وەزیرەکانەوە پێشکەش بکات، و یاسا و پێڕەوی ناوخۆی پەرلەمان ڕێکخستنی ئەم کارە لەئەستۆ دەگرن.

دووەم: دە (10) کەس لە ئەندامانی پەرلەمان بۆیان هەیە لێپرسینەوە لە سەرۆك, یان ئەندامانی ئەنجومەنی وەزیران بکەن و گفتوگۆ لەسەر لێپرسینەوەکە ناکرێ تا دوای هەشت رۆژ لە گەیشتنی داواکاریی لێپرسینەوەکە بۆ سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران. ئەگەر لێپرسینەوەکەش داوای متمانەسەندنەوەی لە سەرۆك ئەنجومەنی وەزیران یان یەکێك لە وەزیرەکانی لێکەوتەوە, ئەو کاتە متمانەسەندنەوە لە سەرۆك وەزیران بە ڕەزامەندی 3/2 دوو لەسەر سێی ئەندامانی پەرلەمان و لە وەزیر بە ڕەزامەندیی زۆرینەی ڕەهای ئەندامانی پەرلەمان دەبێ.

ماددەی (51)

سەرۆكی پەرلـەمان و جێگرەكەی و سكرتێری گشتیی وئەندامانی پەرلـەمان شـایانی چـەند مـاف و ئیمتیـازێكن كـە سەربەخۆیی ورۆشێكی ژیانی گونجاویان بۆ دابین بكەن، ئەمەش بە یاسایەك دیاردەكرێن و ڕێكدەخرێن.

ماددەی (52)

وردەكاریی و بەڕێوەچوونی كاری پەرلـەمان و چۆنیەتی بەستنی كۆبوونەوە ئاسـایی و نائاسـاییەكانی و ڕێكخـستن و بەڕێوەبردنیان و حاڵەتەكانی كۆتایی هاتنی ئەندامەتی و چۆنیەتیی پڕكردنەوەی كورسیە چۆڵـەكان بە یاسای پەرلـەمان و پێڕەوە نێو خۆییەكەی دیار دەكرێن و ڕێك دەخرێن.

ماددەی (53)

پەرلـەمان بێجگە لـەو ئەركانەی بەپێی یاسا كارپێكراوەكانی هەرێم پێی دەسپێردرێن ئەم ئەركانەشی لـەسەر شانە:

یەكەم: بڕیاردان لـەسەر پرسە چارەنووس سازەكانی گەلی كوردستان–عیراق بە دەنگی زۆرینـەی دوو لـەسـەر سـێی ئەندامەكانی.

دووەم: ڕەزامەندی لـەسەر ئەو هەمواركردنە دەستوورییانەی بە پێی ماددەی (120/چوارەم)ی ئەم دەستوورە پێـشنیاز دەكرێن.

سێیەم:

1- دانانی یاسا لـە هەرێمی كوردستان، كە هەمواركردن و هەڵوەشاندنەوەی یاساكانیش دەگرێتەوە لـە هـەموو پرسـێكدا, جگـە لــەو پرسـانەی بـە تـەواوی دەكەونـە نێـو دەسـەڵاتی یاسـادانانی تایبـەتی (حـصری) دامودەسگاكانی فیدڕاڵی كە بەپێی ماددەی (110)ی دەستووری فیدراڵی پێیان دراوە.

2- بڕیاردان لـەسەر كارپێكردنی یاسا فیدراڵیەكان لـە هەرێمی كوردستاندا و هەمواركردنی جێبەجێ كردنیان , ئەمەش بە یاسایەك دەبێ, جگە لـەو یاسایانەی كە بەپێی ماددەی (110)ی دەستووری فیدراڵی بە تـەواوی دەكەونە بەر دەسەڵاتە تایبەتیەكانی (حصری) دامودەسگاكانی دەوڵـەتی فیدراڵ , كە لـەگەڵ كارپێكرانیـان بەپێی حوكمەكانی دەستووری فیدراڵی، لـە كوردستانیش جێبەجێ دەكرێن.

چوارەم: گرتنەبەری ڕێكاری تۆمەتباركردنی سەرۆكی هەرێمی كوردستان, یان جێگرەكەی بە ڕەزامەندی دوو لـەسەر سێی ئەندامانی پەرلـەمان لـەسەر بنەمای شكاندنی سوێندی دەستووری, یان پێشێلكردنێكی سامناكی دەسـتوور, یـان خیانەتی گەورە.

پێنجەم: متمانەدان بە وەزارەت و ئەندامەكانی یان لێوەرگرتنەوەیان. متمانەوەرگرتنەوەش لــە سـەرۆكی ئەنجومـەنی وەزیران بە زۆرینەی دوو لـەسەر سێی ئەندامانی پەرلـەمان ولـە وەزیریش بە زۆرینەی ڕەهای ژمارەی ئەندامان دەبێت.

شەشـەم: چاودێریکردنی کارەکانی دەسەڵاتی جێبـەجێ کـردن و لێپرسـینەوە لــە سـەرۆکی ئەنجومـەنی وەزیـران و جێگرەکەی و وەزیرەکان, بەپێی یاسا و ڕێکارەکانی پێڕەوی نێوخۆی پەرلـەمان.

حەوتـەم: پەسەندکردنی بوودجەی گشتی هەرێمی کوردستان و ژمێرکاریی کۆتایی وگواستنەوە لـە نێو دەروازەکانی بوودجەداو بڕیاردان لـەسەر ئەو خەرجیانەی لـە بووجەدا نەهاتوون.

هەشتەم: پەسەندکرنی پلانە گشتیەکانی پەرەپێدان.

نۆیەم: دانانی باج و ڕەسمەکان و هەموارکردن و هەڵوەشاندنەوەیان, یان لێخۆشبوونیان.

دەیەم: بڕیاردان, بە زۆرینەی ڕەهای دەنگی ئامادەبووان, لـەسەر دروستی ئەندامـەتیی لــە پەرلـەمان دەکـرێ. ئـەم بڕیارەش دەکرێ, لـە ماوەی سی (30) ڕۆژ لـەدوای دەرچوونیەوە, تانووتی لێ بدرێ لـەبەردەم دادگای دەسـتووریی هەرێمەوە.

یـازدەم: دانـانی پێـڕەوی نـاوخۆی پەرلــەمان و دیـارکردنی میلاکـی فەرمانبـەرەکانی و خەمڵانـدنی بوودجەکـەی ودامەزراندنی فەرمانبەرەکانی و دیارکردنی مووچەکانیان.

دوازدەم: پێکهێنانی لیژنە هەمیشەیی و کاتیەکان و لیژنەکانی لێکۆڵینەوە.

سێزدەم: پەسەندکردنی پاڵاوتنی ئەندامانی دادگای دەستووریی هـەرێمی کوردسـتان بـە دەنگـی زۆرینـەی ژمـارەی ئەندامەکانی.

چواردەم: پەسەندکردنی پاڵاوتنی سەرۆکەکانی ئەو دەستە و کۆمسیۆنە سەربەخۆیانەی کە لـەماددەی (107)ی ئـەم دەستوورەدا دەقنووس کراون، بە دەنگی زۆرینەی ڕەهای ژمارەی ئەندامانی.

ماددەی (54)

بەدەر لـە حوکمی بڕگەی (حەوتەم)ی ماددەی (65), کە لـەم دەستوورەدا هاتووە، پەرلـەمان بۆی نیە واز لـە دەستەڵاتەکانی یاسادانانی خۆی بێنێ.

ماددەی (55)

یەکـەم: ئەندامی پەرلـەمان پارێزراوەیی (حصانە)ی پەرلـەمانی هەیە و بۆی هەیە لـەو سنوورەی کەلە پێڕەوی ناوخۆی پەرلـەماندا هاتووە بە ئازادی قسە بکات.

دووەم: بە ڕەزامەندیی پەرلـەمان نەبێ, نابێ ئازادیی ئەندامی پەرلـەمان کۆتبەند بکرێت, یان چاودێری بخرێتە سەر.

سێیەم: ئەندامی پەرلەمان لە خولی کۆبوونەوەکانی پەرلەماندا نابێ لەهیچ لایەنێکەوە, بەبێ ڕێگە پێدانی پێشتری پەرلەمان, ڕاوە دوو بنرێ یان لێکۆڵینەوەی لەگەڵدا بکرێ, یان خۆی, ماڵی یان نوسینگەی بپشکێندرێ, مەگەر لەکاتی ئەنجامدانی تاوانێکی بەئاشکرادا بگیرێ.

چوارەم: نابێ ئەندامی پەرلەمان لەدەرەوەی خولی کۆبوونەوەی پەرلەماندا لە هیچ لایەنێکەوە بەبێ ڕێگە پێدانی پێشتری پەرلەمان ڕاوەدوو بنرێ یان لێکۆڵینەوەی لەگەڵدا بکرێ یان خۆی, ماڵی یان نووسینگەی بپشکێنرێ, مەگەر لەکاتی ئەنجامدانی تاوانێکی بەئاشکرادا بگیرێ.

ماددەی (56)

یەکەم: پەرلەمان بۆی هەیە بە ڕەزامەندیی دوو لەسەر سێی ئەندامانی, خۆی هەڵوەشێنێتەوە.

دووەم: پەرلەمان لەم حاڵەتانەی خوارەوەدا بەمەرسوومێکی سەرۆکی هەرێمی کوردستان هەڵدەوەشێتەوە:

1- ئەگەر پتر لە نیوەی ئەندامەکانی دەستیان لەکار کێشایەوە.

2- ئەگەر شەست ڕۆژ پاش بانگهێشتنی بۆ کۆبوونەوە لە دوای هەڵبژاردنیدا نیسابی یاسایی بۆ کۆبوونەوەی تەواو نەبوو.

3- ئەگەر متمانەی نەدا بە سێ کابینەی پێشنیازکراوی وەزاریی جیاوازی یەك لە دوای یەکدا.

ماددەی (57)

ئەگەر پەرلەمان هەڵوەشایەوە یان خولی هەڵبژاردنیی تەواوبوو, مەرسوومێك دەردەچێت بۆ ئەنجامدانی هەڵبژاردنەکان ودیارکردنی ڕۆژی ئەنجامدانی لەماوەی پازدە ڕۆژ لە هەڵوەشانەوەیدا, یان بەلای کەمی, نەوەد ڕۆژ پێش کۆتایی خولی هەڵبژاردن, بە مەرجێك ئەنجامدانی کاتی هەڵبژاردن لە نەوەد ڕۆژی دوای هەڵوەشاندنەوەی تێپەڕنەکات, یان دەبێ لە ماوەی نەوەد ڕۆژ پیش کۆتایی خولی هەڵبژاردن بێت.

ماددەی (58)

ئەگەر پەرلەمان بەپێی حوکمی ماددەی (56)ی ئەم دەستورە هەڵوەشایەوە یان خولەکەی تەواوبوو، و نەش تواندرا هەڵبژاردنێکی نوێ بکرێ, یان لەبەر هەلومەرجێکی دژوار, دوا کەوت, پەرلەمان دەمێنێتەوەو لەسەر ئەرك و دەسەلاتە دەستووریەکانی بەردەوام دەبێ هەتا پەرلەمانێکی نوێ هەڵدەبژێردرێ و یەکەمین کۆبوونەوەی خۆی دەبەستێ. کارکردن بە مەرسوومی هەڵوەشاندنەوەکەش, هەتا هەڵبژاردنی پەرلەمانی نوێ, بە هەڵپەسێردراو دادەندرێت.

بەشی دووەم

دەسەلآتی جێبەجێکردن

ماددەی (59)

دەسەلآتی جێبەجێکردن لە: سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان وئەنجومەنی وەزیران پێکدێ و دەسەلآتەکانیشیان بەپێی دەستوورو یاسا پیادەدەکەن.

یەکەم: سەرۆکی هەرێمی کوردستان

ماددەی (60)

یەکەم: سەرۆکی هەرێمی کوردستان سەرۆکی بالآی دەسەلآتی جێبەجێکردنو فەرماندەی گشتیی هێزەکانی زێرەڤانی هەرێم (پێشمەرگە)یەو لە بۆنە نیشتمانی و نەتەوەییەکاندا نوێنەرایەتیی گەلی هەرێم دەکاتو هەماهەنگی لە نێوان دەسەلآتەکانی فیدراڵیو دەسەلآتەکانی هەرێمدا دەکا.

دووەم: سەرۆکی هەرێمی کوردستان جێگرێك بۆ خۆی هەڵدەبژێرێ کە هاوکاریی دەکا لە ئەنجامدانی ئەرکەکانیدا ولەکاتی ئامادەنەبوونیدا جێی دەگرێتەوەو جێگری فەرماندەی گشتی هێزەکانی زێرەڤانی هەرێم (پێشمەرگە) دەبێ, بە مەرجێك ڕەزامەندی پەڕلەمان بەدەست بهێنێ بە زۆرینەی ڕەهای ژمارەی ئەندامانی.

ماددەی (61)

سەرۆکی هەرێمی کوردستان لە ڕێگای دەنگدانی گشتیی, نهێنیی, ڕاستەوخۆوە لەلایەن هاولآتیانی هەرێمی کوردستانەوە هەڵدەبژێردرێ, بەو شێوەیەی کە یاسا دیاریێ دەکا.

ماددەی (62)

سەرۆکی هەرێم, یان جێگرەکەی لەسەر پۆستەکەی لادەبرێ ئەگەر دادگای دەستوری بەتاوانکاری دانا لە ئاکامی تۆمەتبارکردنیەوە بەزۆرینەی دوو لەسەر سێی ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان–عیراق, بەشکاندنی سوێندی دەستوریی یان پێشێلکردنێکی سامناکی دەستور, یان ئەنجامدانی خیانەتی گەورە.

ماددەی (63)

سەرۆکی هەرێمی کوردستانو جێگرەکەی پێش دەست بەکاربوونیان، لەبەردەم پەرلەمانی کوردستاندا ئەم سوێندە دەستوریە دەخۆن: (بەخودای گەورە سوێند دەخۆم کە مافو دەسکەوتەکانو یەکیەتیو بەرژەوەندیەکانی گەلی کوردستان–عیراق بپارێزمو ئەرکوفەرمانەکانم بەڕاستیو دڵسۆزی بەجێ بگەیەنمو پابەندی دەستوری هەرێمی کوردستان بم).

ماددەی (64)

ماوەی ویلایەتی سەرۆکی هەرێمی کوردستان چوار ساڵە, کە لە ڕۆژی سوێند خواردنی دەستوریەوە دەستپێدەکات، وەدەکرێ بۆ ویلایەتی دووەمیش هەڵ بژێردرێتەوە, لە رۆژی کارپێکردنی ئەم دەستوورەوە.

ماددەی (65)

سەرۆکی هەرێم سەرەڕای هەر دەسەڵاتێك کە بەیاسا پێی بدرێ ئەم دەسەڵاتانەی خوارەوەش پیادە دەکا:

یەکەم: پێشکەش کردنی پرۆژەی یاساو بڕیارەکان بۆ پەرلەمانی هەرێمی کوردستان.

دووەم: دەرکردنی ئەو یاساو بڕیارانەی کە پەرلەمانی کوردستان دایاندەنێ، لەماوەی پازدە ڕۆژ لە وەرگرتنیەوە، بۆشی هەیە لەو ماوەیەدا ناڕەزایی لەسەر هەموو یان بەشێکیان دەربڕێو بیان نێرێتەوە بۆ پەرلەمان بۆ چاو پێداخشاندنەوەیان، و دواتر بڕیاری پەرلەمان لەبارەیانەوە بنبڕ دەبێ، ئەگەر سەرۆك لەو ماوەیەدا یاساو بڕیارەکانی دەرنەکرد, بێئەوەی ناڕەزاییان لەسەر دەربڕێ, ئەوا بەدەرچوو دەژمێردرێنوسەرۆکایەتی پەرلەمان بلاوکردنەوەیان لە ڕۆژنامەی فەرمیدا لەئەستۆدەگرێت.

سێیەم: دەرکردنی مەرسومێك بۆ ئەنجامدانی هەڵبژاردنی گشتیی پەرلەمان, لەکاتی هەڵوەشانەوەی یان تەواوبوونی خولەکەیدا، ئەمەش بەپێی ماددەی (57)ی ئەم دەستوورە.

چوارەم: دەرکردنی مەرسومێك بۆ بانگهێشت کردنی پەرلەمان بۆ یەکەم دانیشتنی خولی کۆبوونەوەی خولی هەڵبژاردنی لەماوەی پازدە رۆژ دوای ڕاگەیاندنی دوائەنجامەکانی هەڵبژاردندا، ئەگەر بانگهێشت کردنەکەشی نەکرد, پەرلەمان ڕۆژی دوای تەواوبوونی ئەو ماوەیە سەربەخۆ کۆدەبێتەوە.

پێنجەم: دەرکردنی مەرسومێك بۆ هەڵوەشاندنەوەی پەرلەمان, لەو حاڵەتانەی کە لەم دەستوورەدا هاتوون.

شەشەم: دەرکردنی مەرسومێك بۆ لەسەر کار لابردنی وەزیر, لەسەر پێشنیازی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران.

حەوتەم: دەکردنی ئەو مەڕسومانەی کە هێزی یاساییان هەیە, , پاش ڕاوێژکردن لەگەڵ سەرۆکی پەرلەمانو ئەنجومەنی وەزیران, ئەگەر هەرێمی کوردستانو سیستمە سیاسیەکەی, یان ئاسایشی, یان دەموودەزگا دستووریەکانی کەوتنە بەر مەترسیەکی لەناکاوو پەرلەمانیش نەیتوانی کۆبێتەوە, ، بەمەرجێك ئەو مەڕسومانە بخرێنە پێش چاوی یەکەمین کۆبوونەوەی پەرلەمان، ئەگەر نەش خرانە بەرچاوی پەرلەمان, یان خرانە بەرچاوی پەرلەمان و ئەویش پەسەندی نەکردن, ئاکاری یاساییان نامێنێ.

هەشتەم: جاڕدانی باری نائاسایی, پاش ڕاوێژکردنو رێککەوتن لەگەڵ سەرۆکی پەرلەمانو سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران لەحاڵەتی شەڕ, داگیرکردن, یاخیبوون, ئاژاوە, کارەساتی سروشتی, یان بلاوبوونەوەی پەتادا, یان هەر حاڵەتێکی لەناکاوی دیکەدا، بەمەرجێك ماوەکە لە مانگێك پتر نەبێو درێژکردنەوەی دواتریش بەڕەزامەندی زۆرینەی

ڕەهای ئەندامانی پەرلەمانو بۆ ماوەیەك دەبێ كە بۆ هەر درێژكردنەوەیەك, لەسێ مانگ تێنەپەڕێ. حوكمەكانی حاڵەتی نائاساییش بەیاسایەك ڕێكدەخرێن.

نۆیەم: لێبوردنی تایبەتی زیندانیان بەدەركردنی مەرسومێك بەپێی یاسا.

دەیەم: پەسەندكردنی حوكمی ئیعدام یان سوككردنی بۆ زیندانی هەتاهەتایی.

یازدەم: بانگهێشت كردنی ئەنجومەنی وەزیران بۆ كۆبوونەوەی نائاسایی لەكاتی پێویستدا بۆ باسكردنی هەندێ پرسی دیاركراو كە كۆبوونەوەیان بۆ ئەنجام دەدرێ, هەر بۆخۆشی سەرۆكایەتی كۆبوونەوەكە دەكا.

دوازدەهەم: ڕێگەدان بە هاتنی بەشێك لە هێزە چەكدارە فیدرالیەكان بۆ كوردستان-عیراق لە كاتی پێویستدا، پاش وەرگرتنی ڕەزامەندیی پەرلەمانی كوردستان-عیرق لەسەر هاتنە ژوورەوەی ئەم هێزانە لەگەڵ دیاركردنی ئەركو فەرمانیانو جێگاو ماوەی مانەوەیان لە هەرێمدا.

سێزدەم: ناردنی هێزەكانی زێرەڤانی هەرێم (پێشمەگە) یان هێزەكانی ئاسایشی ناوەخۆ بۆ دەرەوەی هەرێم بەڕەزامەندی پەرلەمان.

چواردەم:

1- ڕاسپاردنی پاڵێوراوی ئەو فراكسیۆنەی زۆرترین ژمارەی هەیە بۆ پێكهێنانی وەزارەت لە ماوەی چلوپێنج ڕۆژ لە مێژووی ڕاسپاردنیەوە.

2- ڕاسپاردنی پاڵێوراوێكی دیكە لە هەمان فراكسیۆن بۆ پێكهێنانی وەزارەت, ئەگەر پاڵێوراوی یەكەم لە ماوەی چلو پێنج ڕۆژی دوای ڕاسپاردنی نەیتوانی وەزارەت پێكبهێنێ.

3- ئەگەر پاڵێوراوی دووەمیش نەیتوانی كابینە پێكبهێنێ, سەرۆكی هەرێمی كوردستان بۆی هەیە هەر كەسێكی پێی باش بوو هەڵبیژێرێو ڕای بسپێرێ بۆ پێكهێنانی وەزارەت.

4- دەكرێ ئەوەی ڕادەسپێردرێ وەزارەت پێكبهێنێ یەكێك بێ لە ئەندامانی پەرلەمان, یان كەسێكی دیكە بێ.

پازدەهەم: دەركردنی مەرسومێك بۆ پێكهێنانی وەزارەت پاش ئەوەی متمانەی پەرلەمانی وەرگرت.

شازدەم: دەركردنی مەرسومێك بۆ لەسەركارلادانی وەزارەت یان وەزیر, ئەگەر متمانە لەهەریەكێكیان وەرگیرایەوە.

حەڤدەهەم: دەركردنی مەرسومێك بۆ ڕەزامەندیدان لەسەر دەست لە كاركێشانەوەی وەزارەت یان وەزیرو ڕاسپاردنی بۆ ئەنجامدانی كارەكەی هەتا پێكهێنانی وەزارەتێكی نوێ.

هەژدەم: دەركردنی مەرسومێك بۆ پێكهێنانی ئەندامانی دادگای دەستوری, پاش ڕەزامەندیی پەرلەمانی كوردستان لەسەر پاڵێوراوەكان.

نۆزدەم: دەرکردنی مەرسومێك بۆ دامەزراندنی دادوەرەکانو سەرۆکی دەستەی سەرپەرشتیاری دادوەریو سەرۆكو ئەندامانی داواکاریی گشتی, دوای پاڵاوتنیان لەلایەن ئەنجومەنی دادوەریی لە هەرێمی کوردستان.

بیستەم: دەرکردنی مەرسومێك بۆ دامەزراندنی سەرۆکەکانی ئەو دەستەو کۆمسیۆنانەی کە لە ماددەی (107)ی ئەم دەستورەدا دەقنووس کراون, پاش ڕەزامەندیی پەرلەمان لەسەر پاڵاوتنیان.

بیستویەکەم: دەرکردنی بڕیارێك بۆ دامەزراندنی نوسینگەی تایبەت بە هەرێمی کوردستان لەوڵاتانی بیانیدا لەسەر پێشنیازی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران, بە هەماهەنگی لەگەڵ لایەنی تایبەتمەند لە حکومەتی فیدڕاڵیدا.

بیستودووەم: دەرکردنی مەرسومێك بۆ دامەزراندنی خاوەن پلە تایبەتەکان، لەسەر پاڵاوتنی وەزیری پەیوەندیدارو ڕەزامەندیی ئەنجومەنی وەزیران.

بیستوسێیەم: بەخشینی پلە سەربازیەکان بە ئەفسەرانی زێرەڤانی هەرێم (پێشمەرگە)و هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ، ودەرکردنو خانەنشین کردنیان بەمەرسومێك, بەپێی یاسا کارپێکراوەکان.

بیستوچوارەم: بەخشینی نیشانەو میدالیا بە مەرسومێكو بەپێی یاسا.

ماددەی (66)

مووچەو دەرماڵەی سەرۆکی هەرێمی کوردستانو جێگرەکەی بەیاسا دیاردەکرێن.

ماددەی (67)

سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان دیوانێکی دەبێ کە پێکهاتەو دەسەڵاتو ئەرکو فەرمانەکانی بەیاسا دیار دەکرێن.

ماددەی (68)

یەکەم: لە حاڵەتی دەست لە کارکێشانەی سەرۆکی هەرێم, یان مردنی, یان پەککەوتنی بەجۆرێك کە نەتوانێ ئەرکەکانی سەرۆکایەتی ئەنجام بدا جێنشینێکی لەماوەی شەست ڕۆژدا بۆ هەڵدەبژێردرێ بۆ ماوەی چوار ساڵ بەپێی ماددەی (64)ی ئەم دەستوورە.

دووەم: ئەگەر پۆستی سەرۆکی هەرێم بەپێی برگەی (یەکەم)ی ئەم ماددەیە چۆڵ بوو سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان ئەرکوفەرمانەکانی بەجێ دەگەیەنێ هەتا سەرۆکێکی نوێ لەماوەی شەست ڕۆژدا لە ڕۆژی چۆڵبوونی پۆستەکەیەوە, هەڵدەبژێردرێت.

سێیەم: ئەگەر سەرۆکی هەرێم لە کوردستان نەبوو یان پشووی وەرگرتبوو یان بەشێوەیەکی کاتی نەیتوانی ئەرکوفەرمانەکانی ئەنجام بدا جێگرەکەی ئەرکوفەرمانەکانی لە ئەستۆ دەگرێ.

چوارەم: ئەگەر ماوەی سەرۆکایەتی تەواو بوو, بەڵام بەهۆی شەڕ یان کارەساتی سروشتیەوە, نەکرا هەڵبژاردنێکی نوێ بۆ سەرۆکێکی دیکە بکرێ سەرۆکی هەرێم لەسەر ئەنجامدانی ئەرك‌وفەرمانەکانی بەردەوام دەبێ هەتا کۆسپەکان لادەچن‌و سەرۆکێکی نوێ هەڵدەبژێردرێ.

دووەم: ئە نجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان

ماددەی (69)

ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان دەسەڵاتی جێبەجێکردن‌و کارگێڕیە لە هەرێمدا.

ماددەی (70)

یەکەم: ئەنجومەنی وەزیران لە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران‌و جێگر, یان جێگرەکانی‌و وەزیرەکان پێکدێ‌و پێکهاتەکانی بە یاسا دیاردەکرێ.

دووەم: ڕاسپاردنی پالێوراو بۆ پێکهێنانی وەزارەت, بەپێی حوکمەکانی برگەی (چوارەم)ی ماددەی (65)ی ئەم دەستووره دەبێ.

سێیەم: سەرۆکی ڕاسپێردراوی ئەنجومەنی وەزیران, جێگر, یان جێگرەکانی‌و وەزیرەکانی لەنێو ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان, یان کەسانی دیکە لەوانەی مەرجەکانی ئەندامێتی پەرلەمانیان تێدایە هەڵدەبژێرێت.

چوارەم: سەرۆکی ڕاسپێردراوی ئەنجومەنی وەزیران لیستی ئەندامانی وەزارەتەکەی پێشکەش بە سەرۆکی هەرێم دەکات وداوای پەسەندکردنی دەکات.

پێنجەم: دوای پەسەندکردنی لیستەکە لەلایەن سەرۆکی هەرێمەوە, سەرۆکی ڕاسپێردراوی ئەنجومەنی وەزیران ئەندامانی وەزارەتەکەی پێشکەش بەپەرلەمانی کوردستان دەکات‌و داوای متمانەیان بۆ دەکا.

شەشەم: سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران سەرۆکایەتیی کۆبوونەوەکانی ئەنجومەن دەکا, جگە لەو کۆبوونەوانەی کە سەرۆکی هەرێم ئامادەیان دەبێ.

ماددەی (71)

سەرۆك‌و ئەندامانی ئەنجومەنی وەزیران دوای وەرگرتنی متمانەو پێش دەست پێکردنی کارە ڕەسمیەکانیان لەبەردەم پەرلەمان ئەم سوێندە دەخۆن:

(بەخودای گەورە سوێند دەخۆم کە بەدڵسۆزیەوە یەکێتی گەل‌و خاکی کوردستان–عیراق بپارێزم، و ڕێز لە دەستورو یاسا بەرکارەکان بگرم‌و سامانی گشتی بپارێزم‌و بەتەواوی چاودێریی بەرژەوەندیەکانی گەل بکەم).

ماددەی (72)
لە پێکهاتەی ئەنجومەنی وەزیران نوێنەرایەتیەکی دادپەروەرانەی پێکهاتەکانی گەلی کوردستان-عیراق ڕەچاودەکرێ.
ماددەی (73)
سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران ووەزیرەکان پێکەوە لەبەردەم پەرلەمان لەو کاروبارانەی پەیوەندیان بە ئەنجومەنی وەزیرانەوە هەیە بەرپرسن‌و هەر وەزیرێکیش بەتەنیا بەرامبەر بەکاروباری وەزارەتەکەی خۆی بەرپرسەو هەر خۆی بەرپرسی یەکەم‌و ڕاستەخۆی وەزارەتەکەیەتی.
ماددەی (74)
ئەنجومەنی وەزیران ئەم دەسەلاَت‌و تایبەتمەندیانەی خوارەوە پیادە دەکا:-
یەکەم: جێبەجێکردنی یاساو بڕیارومەرسووم وپێڕەوەکان وپارێزگاریکردن لە ئاسایشی کوردستان-عیراق وسامانی گشتی.
دووەم: نەخشەکێشانی سیاسەتی گشتی هەرێم بەبەشداری سەرۆکی هەرێم وجێبەجێ‌کردنی, دوای پەسندکردنی لەلایەن پەرلەمانەوە.
سێیەم: ئامادەکردنی پڕۆژەی بودجەی گشتیی هەرێمی کوردستان.
چوارەم: ئامادەکردنی پڕۆژەی یاساو بڕیارەکان وپێشکەش کردنی بە پەرلەمان.
پێنجەم: دەرکردنی پێڕەو وبڕیارەکانی جێبەجێکردن‌و کارگێڕی, بەپێی دەستوورو حوکمی یاساکان.
شەشەم: ئامادەکردنی پڕۆژەکانی پەرەپێدان‌و جێبەجێکردنیان, پاش پەسەندکردنیان لەلایەن پەرلەمانەوە.
حەوتەم: پێکهێنانی فەرمانگەیەکی هاوبەش لەگەڵ حکومەتی فیدراڵی, بۆ بەڕێوەبردنی ئەو نەوت‌و گازەی پێش (2005/8/15) لەخاکی کوردستان دەرهێنراون‌و بەشێوەی بازرگانی بەرهەم هێنراون, بەمەرجێك ئەو داهاتەی لێی بەدەست دێ بەشێوەیەکی دادپەروەرانە بەپێی ئەو بنەمایانەی لە ماددەی (112)ی دەستوری فیدراڵو یاساکانی هەرێمی کوردستاندا دیارکراون دابەش بکرێ. بۆجێبەجێ کردنی حوکمی ئەم بڕگەیەش، پێوەری بەرهەمهێنانی بازرگانی بەوە دەناسرێت کە بەرهەمەکەی بەدرێژایی (12) مانگ، ڕۆژانە لە (5000) پێنج هەزار بەرمیل کەمتر نەبێ.
هەشتەم: کار کردنی هاوبەش لەگەڵ حکومەتی فیدراڵیدا بۆ داڕشتنی سیاسەتەکانی ستراتیژیی پێویست بۆ گەشەپێدانی سامانی نەوت و گاز، بەو مەرجەی لە هەر شتێکدا کە پێوەندی بە سامانی هەرێمەوە هەیە ڕەزامەندیی پەرلەمان لەگەڵدابێ.

نۆیەم: بەڕێوەبردنی هەر کارێك کە کێڵگەکانی نەوت و گازی خاوی دەرنەهێندراو، یان دەرهێنراوی بێ بەرهەم لە رووی بازرگانیەوە پێش 2008/8/15 پێویستیان پێ بێت، وەك پرۆسەکانی دۆزینەوەو بەرهەمهێنان و بەڕێوەبردن و گەشەپێدان و فرۆشتن و ناردنەبازاڕو گشت کارێکی دیکە, بەپێی یاساکانی هەرێم. بۆ مەبەستی جێ بەجێکردنی حوکمی ئەم بڕگەیەش، بەرهەمی بازرگانی بەو بەرهەمە لێکدراوەتەوە کە بەدرێژایی (12) مانگ, رۆژانە بگاتە (5000) بەرمیل.

دەیەم: پیادە کردنی دەسەڵاتە جێ بەجێکاریەکانی تایبەت بە هەرێمی کوردستان لە هەر شتێکی کە لەو تایبەتمەندیە (حصریانە) دا نەهاتوون کە بۆ دەسەڵاتەکانی فیدراڵیدا بەپێی ماددەی (110)ی دەستووری فیدراڵی دەقنووس کراون.

یازدەم: پیادە کردنی هەر شتێك کە دەسەڵاتە هاوبەشەکانی نێوان دەسەڵاتی فیدراڵ و دەسەڵاتی هەرێمی کوردستان, بەپێی حوکمەکانی دەستووری فیدراڵ ڕێی پێداوون.

دوازدەم: سەرپەرشتی کردنی کاری وەزارەتەکان و دامودەزگاکان و شوێنە گشتییەکان لە هەرێمی کوردستاندا و ڕێنمایی کردنیان و بەدواداچوونیان و چاوەدێری و هەماهەنگی کردن لەنێوانیاندا.

سێزدەم: دامەزراندن و پلە بەرز کردنەوەو دەرکردن و لادانی فەرمانبەران و خانەنشین کردنیان بەپێی یاسا بە چەشنێك ناتەبا نەبێ لەگەڵ حوکمەکانی ئەم دەستوورەو ئەو یاسایانەی کە بەپێی حوکمەکانی دەستوورەوە دەردەچن.

چواردەم: پێشنیازی دامەزراندنی نووسینگەکانی تایبەت بە هەرێم لە باڵیۆزخانەو نێردراوە دیپلۆماتیەکان بۆ کاروباری رۆشنبیریو کۆمەلایەتی و پەرەپێدان و بەڕێوەبردنیان. پالاوتنی بەڕێوەبەرانی ئەم نووسینگانەش بە ڕەزامەندی پەرلەمان دەبێت.

پازدەم: ڕێکخستن و بەڕێوەبردنی هێزەکانی زێرەڤانی هەرێم (پێشمەرگە) بۆ پاراستنی هەرێم, و پۆلیس و دەزگاکانی ئاسایش و پێکهاتەکانی دیکەی هێزەکانی ئاسایشی ناوەخۆ.

ماددەی (75)

یەکەم: ئەنجومەنی وەزیران لەم حاڵەتانەی خوارەوەدا بە دەست لەکارکێشاوە دادەنرێ و داوا لە وەزارەت دەکرێ هەتا پێکهێنانی وەزارەتی نوێ, کارەکان بەرێوە بەرێ:

1-پەسەند کردنی (قبول) داوای دەست لە کارکێشانەوەی سەرۆکەکەی.

2- سەندنەوەی متمانەی پەرلەمان لە سەرۆکەکەی.

3- دەست بەکاربوونی خولێکی نوێی پەرلەمان.

4– دەستپێكردنی ویلایەتێكی نوێی سەرۆكی هەرێم.
5– مردنی سەرۆكی ئەنجومەنی وەزیران.

دووەم: وەزیر بە دەست لەكاركێشایەوە دادەنرێ, ئەگەر پەرلەمانی كوردستان–عیراق متمانەی لێ وەرگرتەوە.

ماددەی (76)

یەكەم: چۆنیەتی تۆمەتبار كردنی سەرۆكی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەكەی و وەزیرەكان و دادگایی كردنیان بە یاسا ڕێكدەخرێ.

دووەم: یاسا مووچەو دەرماڵەو ئیمتیازەكانی سەرۆكی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەكەیو وەزیرەكان دیار دەكا.

بەشی سێیەم

دەسەڵاتی دادوەری

یەكەم: بنەما گشتییەكان

ماددەی (77)

دەسەڵاتی دادوەری لە هەرێمی كوردستان سەربەخۆیەو لە ئەنجومەنی دادوەری و، دادگای دەستووری و، دادگای پێداچوونەوەو، دەستەی سەرپەشتیی دادوەری و، دەستەی داواكاریی گشتی و دادگاكان بە گشت پلەو جۆرو دەستەكانیەوە پێكدێ و، ڕێكخستنی شێوەی پێكهێنان و مەرج و ڕێكاری دامەزراندنی ئەندامەكانیان و لێپرسینەوەیان بە یاسایەك ڕێكدەخرێن.

ماددەی (78)

دادوەری سەربەخۆیەو جگە لە یاسا هیچ دەسەڵاتێكی بەسەرەوە نیە.

ماددەی (79)

دادوەری دەسەڵاتی (ولایە عامە)ی گشتیی بەسەر هەموو كەسە سروشتی و مەعنەویەكانەوە هەیە لە هەرێمی كوردستان.

ماددەی (80)

حوكم و بڕیارە دادوەریەكان بەناوی گەلەوە دەردەكرێن و جێبەجێ دەكرێن.

ماددەی (81)

هەموو دادوەرەکان بۆ ماوەیەکی دیارنەکراو دادەمەزرێن و لە تەمەنێك خانەنشین دەکرێن کە یاسا دیاری دەکاو، نابێ لەسەر کار لابرێن مەگەر لەو حاڵەتانەدا کە یاسا دیاریان دەکاو، پێویستە هەلومەرجێکی لەبار بۆ کاری دادوەران دابین بکرێ و پاداشتێکیان بدرێتێ کە لەگەڵ کەرامەتی جێگەوپێگەکەیان و قەبارەی ئەرکەکانیان بگونجێ و، سەربەخۆییان بپارێزێ، هەروەها تا ئەو کاتەی لە پۆستەکانیاندا ماون نابێ پاداشتەکانیان کەم بکرێنەوە.

ماددەی (82)

ئەم کارانەی خوارەوە لە دادوەرو ئەندامانی داواکاریی گشتی قەدەغەن:

یەکەم: کۆکردنەوەی فەرمانبەرێتی دادوەریی لەگەڵ هەر فەرمانبەریەکی یاسادانان, یان جێبەجێکردن, یان هەر کارێکی دیکەدا.

دووەم: چوونە نێو حزبێك یان ڕێکخراوێکی سیاسی.

ماددەی(83)

دانیشتنەکانی دادگا ئاشکران، مەگەر دادگا بڕیار بدا بۆ ڕەچاوکردنی دابونەریتی گشتی, یان لەبەر ڕێزی خێزان نهێنی بن، ئەویش بەو مەرجە حوکمەکە لە دانیشتنێکی ئاشکرادا ڕابگەیەندرێ.

ماددەی (84)

پێکهێنانی دادگای تایبەتی, یان نائاسایی لە هەرێمی کوردستاندا قەدەغەیە.

ماددەی (85)

بە یاسایەك دادگاکانی تایبەتمەند بە تێڕوانینی ئەو تاوانانەی کە سروشتی سەربازیان هەیە و کارمەندانی هێزی زێرەڤانی هەرێم(پێشمەرگە) و هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ ئەنجامیان دەدەن و هەروەها ئەو تاوانانەی کە لە نێو تاکەکانی ئەو هێزانەدا ڕوودەدەن، ڕێکدەخرێن.

ماددەی (86)

قەدەغەیە لە یاساکاندا دەقی وا بێت کە ڕێگەنەدا بە دادگاکان گوێ لەو داوایانە بگرن کە لەو یاسایانەوە سەر هەڵدەدەن.

ماددەی (87)

قەدەغەیە لە یاساکاندا هیچ بڕیارێك یان کارێکی جێبەجێکردن, یان کارگێری لە تانووت لێدان بە دوور بخرێ.

ماددەی (88)

یاسا بێ لایەنی کارگێری و سزادانی زێدە ڕۆ لە بە کارهێنانی دەسەڵاتدا دەستەبەر دەکا.

ماددەی (89)

هەرکەس لە ئاکامی ڕەفتارێکی هەڵە یان گوێ پێنەدانی کارمەندانی فەرمانگە و دەستە حکومیەکانی هەرێمی کوردستان لە کاتی ئەنجامدانی کارەکانیاندا زیانێکی پێگەیشتبێ, بۆی هەی داوای قەرەبووکردنەوە لەو لایەنانە بکا.

ماددەی (90)

حوکمە دادوەریەکان دەبێ جێبەجێ بکرێن و خۆ بواردن لە جێبەجێ کردنیان یان پەکخستنی جێبەجێ کردنیان بە تاوان دادەنرێ و یاسا سزای لەسەر دادەنێ. ئەگەر تۆمەتبار فەرمانبەرێکی گشتی بوو یان خزمەتێکی گشتی پێ سپێردرابوو, سەرەڕای سزای تاوانەکەی لە کارەکەشی لادەدرێ. حوکم بۆ دراوەکەش مافی هەیە ڕاستەوخۆ داوا پێشکەش بە دادگای تایبەتمەند بکات و حکومەت قەرەبووی تەواوی بۆ دەستەبەر دەکا لە حاڵی زیان پێگەیشتنیدا بێ ئەوەی ئەمە بەرپرسیارێتی سەرپێچیکارەکە لابەرێت.

دووەم: دادگای دەستووری

ماددەی (91)

بە یاسایەك دادگای دەستووری کوردستان-عێراق دادەمەزرێندرێت.

ماددەی (92)

یەکەم: دادگای دەستووری لە حەوت ئەندام پێکدێت بە سەرۆکەکەیەوە، کە لە نێو دادوەران و مامۆستایانی یاسا و پارێزەرانێکدا هەڵدەبژێردرێن کە سەرجەم کارکردنیان, لە بواری دادوەری, یان یاسادانان, یان وانە وتنەوە یان پارێزەری, لە بیست ساڵ کەمتر نەبێ.

دووەم: سەرۆکی هەرێم بە ڕاوێژکردن لەگەڵ ئەنجومەنی دادوەری ئەندامانی دادگای دەستووری دەپالێوێ.

سێیەم: ئەندامانی دادگا پاش ئەوەی پەرلەمان بە زۆرینەی دوو لەسەر سێی ئەندامەکانی ڕەزامەندی لەسەر پالێوراوەکان دەردەبڕێ، بە مەرسومێك لەلایەن سەرۆکی هەرێمی کوردستانەوە دادەمەزرێن.

ماددەی (93)

دادگا سەرۆکەکەی لە نێو ئەندامەکانیدا هەڵدەبژێرێ.

ماددەی (94)

سەرۆك و ئەندامانی دادگای دەستووری, پێش ئەوەی دەست بە ئەرك و فەرمانەکانیان بکەن, لەبەردەم سەرۆکی هەرێمی کوردستان سوێندی یاسایی دەخۆن.

ماددەی (95)

دادگای دەستووری تایبەتمەند دەبێت بەو کاروبارانەی خوارەوە:

یەکەم: راڤە کردنی دەقی ماددەکانی دەستووری هەرێمی کوردستان.

دووەم:

1- چاودێری بەسەر دەستووریبوونی یاساکاندا, لەسەر داوای سەرۆکی هەرێمی کوردستان ، یان ئەنجومەنی وەزیران، یان دە کەس لە ئەندامانی پەرلەمان.

2- بڕیاردان لەسەر ڕەوایی مەرسوم و پێڕەوو بڕیارو ڕێنماییەکان, لەسەر داوای هەر کەسێکی خاوەن بەرژەوەندی ڕاستەوخۆ.

سێیەم: یەکلا کردنەوەی دەفعێك کە پێشکەش کراوە لە داوایەکدا کە دراوەتە بەردەم دادگا سەبارەت بە دەستووری نەبوونی یاسایەك، یان ڕەوا نەبوونی بڕیارێك، یان پێڕەوێك، یان ڕێنماییەك. دادگاش دەبێ داوایەکە دوابخات تا ئەو کاتەی ئاکامی دەفعەکە یەکلا دەکرێتەوە.

چوارەم:

پەسەند کردنی ئەنجامەکانی راپرسی و هەڵبژاردنەکانی گشتی بۆ سەرۆکی هەرێم و پەرلەمانی کوردستان-عیراق.

پێنجەم: یەکلاکردنەوەی دەستووریبوونی ئەو هەموارکردنەی پێشنیاز دەکرێ بۆ دەستووری هەرێمی کوردستان و گونجاوبوونی لەگەڵ مەرجەکانی ماددەی(120)ی ئەم دەستوورە.

شەشەم: دادگایی کردنی سەرۆك یان جێگری سەرۆکی هەرێمی کوردستان پاش ئەوەی بە پێی ماددەی (62)ی ئەم دەستوورە لە لایەن پەرلەمانەوە تۆمەتیان دەدرێتە پاڵ. بۆ بەتاوانبارکردنی سەرۆك یان جێگرەکەی, پێویستە بەلای کەم پێنج ئەندامی دادگا ڕەزامەندی لەسەر بدەن.

حەوتەم: یەکلاکردنەوەی ئەو داوایانەی کە بە پێی ماددەی(19/بڕگەی هەژدەهەم/3)ی ئەم دەستوورە بەرزکراونەتەوە.

هەشتەم: یەکلاکردنەوەی ئەو تانووتانە کە پێوەندیان بە دروستیی ئەندامەتی و لابردنی پارێزراوەیی (حصانە) لەسەر ئەندامی پەرلەمانەوە هەیە.

ماددەی (96)

مەرجەکانی ئەندامەتیی لە دادگا و ڕەوتی کار تێداکردنیان وچۆنیەتی وەرگرتنی داواکاری و داخوازیەکان و تانووتەکان بە یاسایەك ڕێکدەخرێن.

ماددەی (97)

حوكمەكانی دادگای دەستووری بنەڕەتین و لەسەر هەمووان جێبەجێ دەكرێن. ئەگەر دادگا لە كاتی یەكلاكردنەوەی دەستووریبوونی یاسایەكان, یان ڕەوایبوونی مەرسووم و و پێڕەو و بڕیار و ڕێنماییەكان, بڕیاری دا كە هەر كام لەوانە پێچەوانەی دەستوور یان یاسایە, دەبێ دەسەڵاتی پەیوەندیدار لە هەرێمی كوردستان ئاگادار بكاتەوە تا هەرچی پێویستە ئەنجامی بدا بۆ لابردن, یان ڕاستكردنەوەی سەرپێچیەكە.

سێیەم: ئەنجومەنی دادوەری

ماددەی(98)

یەكەم: ئەنجومەنی دادوەری لە سەرۆكی دادگای پێداچوونەوە و جێگرەكانی و سەرۆكی دەستەی سەرپەرشتیی دادوەری، و سەرۆكی داواكاری گشتی و سەرۆكەكەانی دادگاكانی تێهەڵچوونەوەی ناوچەكانی هەرێمی كوردستان پێكدێ.

دووەم: ئەنجومەنی دادوەری, بە پێی یاسا, بەڕێوەبردنی دادوەریی و دەستەبەركردنی سەربەخۆییەكەی و چاودێریی دەستەكانی دادوەری لە ئەستۆ دەگرێ.

ماددەی (99)

یەكەم: دەسەڵاتی دادوەری بودجەیەكی تایبەتی هەیە كە بە بودجەی هەرێمەوە دەلكێندرێ و پێكدێ لەو ڕەسم و غەرامانەی كە بە پێی یاسا وەردەگیرێ و لەو پارەیەی حكومەتی هەرێم بۆی تەرخان دەكا.

دووەم: ئەنجومەنی دادوەری ئامادە كردنی پرۆژەی بودجەی ساڵانەی دەسەڵاتی دادوەری لە ئەستۆدەگرێ و لەگەڵ وەرگرتنی بیروڕای دادگای دەستووری سەبارەت بەو پارە تایبەتەی بۆی تەرخان كراوەو دەیخاتە بەرچاوی پەرلەمانی كوردستان–عیراق بۆ پەسندكردنی، بە مەرجێ دوا ژمارەی بخرێتە نێو بودجەی ساڵانەی هەرێمەوە.

دەروازەی چوارەم
یەكەم :داواكاری گشتی

ماددەی(100)

داواکاری گشتی نوێنەری کۆمەڵە, بۆ بەرگریکردن لـە دادپەروەری و پاراستنی ڕەوایی (مشروعیە) و سیستەمی گشتی و ئاسایشی هەرێم و دارایی گشتی و پاراستنی خێزان و تاکە کەسان و ئازادیەکانیان. ئەمەش بە یاسا ڕێکدەخرێ.

دووەم: ئەنجومەنی شوورا

ماددەی (101)

ئەنجومەنی شووڕای هەرێمی کوردستان–عێراق دادەمەزرێندرێ وئـەرك وفەرمانـەکان ودەسـەڵات وپێکهاتـەکانی بەیاسایەك ڕێکدەخرێن.

دەروازەی پێنجەم

کارگێڕیە خۆجێییەکان و ئەنجومەنەکانی شارەوانی

ماددەی (102)

دابەش بوونی کارگیری لە هەرێمی کوردستان لەسـەر بناغـەی (پارێزگـا، قەزا،ناحیـەو دێ) دەبـێ و کردنـەوە و دیارکردن و گۆڕینی مەڵبەندەکانیان(مرکز)و دیارکردن و هەموارکردنی سنوورەکانیان و لێك کردنەوەو لکاندنیان بە یەکەکانی دیکەی کارگێڕیەوە بە پێی یاسا دەبێ.

ماددەی (103)

یەکەم: لە بەڕێوەبردنی یەکە کارگێڕیەکان لـە کوردستان–عێراقدا, (پارێزگا، قەزا، ناحیەو دێ) و لـە گەشـەپێدان و کارا کردنیان بەشێوەیەکی بەردەوام, بنەمای نامەرکـەزی دەگردرێتەبـەر، وەك یـەکێك لـە شـێوازە پێویـستیەکانی بەشداریکردنی هاووڵاتیانی هەرێمی کوردستان–عێراق لە بەڕێوەبردنی کاروباری گـشتیی یەکـە کارگێڕیەکانـدا بـۆ وەدیهێنانی دیموکراسی. هەر یەك لـەمانەش ئەنجومەنێکی خۆجێیی دەبێ کە بە دەنگدانی گشتیی، نهـێنی و راسـتەوخۆ هەڵدەبژێردرێ. بە یاسایەك شێوەی هەڵبژاردنەکەی و دەسەڵات و ئەرکو فەرمانەکانی دیاردەکرێن.

دووەم: هەر یەکەیەکی کارگێری ئەنجومەنێکی جێبەجێ کردنی دەبێ کە سەرۆکی یەکـە کارگێریەکـە سـەرۆکایەتی دەکاو چۆنیەتی پێکهێنانی و دیارکردنی دەسەڵات و ئەرکو فەرمانەکانی و پەیوەندیی بـە ئەنجومـەنی خـۆجێیی یەکـە کارگێریەکە بە وەزارەتەکان و دامودەزگا ناوەندیەکان لـە هەرێمی کوردستانەوە بە یاسا رێك دەخرێن.

ماددەی (104)

مەلبەندی هەر پارێزگاو قەزاو ناحیەك و هەر دێیەكیش كە ژمارەی دانیشتوانی لە سێ هەزار كەس كەمتر نەبێ شارەوانیەكی دەبێ كە ئەنجومەنێكی شارەوانی بەڕێوەی دەباو بەپێی یاسا خزمەتە گشتیەكان پێشكەش بە هاوولاتیانی دەكا.

ماددەی (105)

یەكەم: ئەنجومەنە خۆجێی و شارەوانییەكان خاوەنی كەسایەتی مەعنەوین.

دووەم: هەر یەكەیەكی كارگێری، یان شارەوانی بودجەیەكی سەربەخۆو تایبەتی دەبێ.

ماددەی (106)

یەكەم: لە پێكهێنانی ئەنجومەنە جۆجێیەكان و شارەوانیەكاندا نوێنەرایەتیەكی دادپەروەرانەی پێكهاتەكانی ئەو یەكە كارگێریە، یان شارەوانیە لەبەرچاو دەگیرێ و ئەمەش بە یاسا رێكدەخرێ.

دووەم: پێویستە یاسای هەڵبژاردنی ئەنجومەنە خۆجێیەكان وەدیهێنانی رێژەی بەلای كەم 30٪ ژمارەی ئەندامانیان بۆ ژنان وەك ئامانجێك لەبەرچاو بگرێ.

دەروازەی شەشەم

دەستەو كۆمسیۆنە سەربەخۆیەكان

ماددەی (107)

یەكەم: بە یاسایەك ئەمانەی خوارەوە دادەمەزرێن:

1–دەستەی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و راپرسی لە كوردستان–عێراقدا.

2– دیوانی دەستپاكی و چاودێریی دارایی

3ـ دەستەی گشتی دروستی و باشیی بەرهەمەكانی خۆماڵی و هاوردەكان.

دووەم:

1 ـ بە یاسایەك ئەنجومەنی راوێژكار بۆ كاروباری ئابووری و كۆمەڵایەتی دادەمەزرێت.

2 ـ ئەركی ئەو ئەنجومەنە راوێژ پێشكەشكردنە بە هەریەك لە سەرۆكایەتی هەرێم و پەرلەمان و ئەنجومەنی وەزیران لە بواری كاروباری ئابووری و كۆمەڵایەتیدا.

ماددەی (108)

یەکەم: ئەو دەستانەی کە بڕگەی (یەکەم)ی ماددەی (107)ی ئەم دەستوورە دەیانگرێتەوە لەژێر چاودێریی پەرلەمانی کوردستان–عێراقدا دەبن و یاسا پەیوەندی هەر یەکێکیان بە پەرلەمانەوە ڕێکدەخات.
دووەم: بێجگە لەوانەی لە بڕگەی (یەکەم)ی ماددەی (107)ی ئەم دەستوورەدا هاتوون, دەکرێ دەستە و کۆمسیۆنی دیکەش بە یاسا پێکبهێندرێت.
ماددەی (109)
ئەنجومەنێك پێکدەهێندرێت بەناوی (ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێم) وپەیوەست دەبێ بە سەرۆکی هەرێمەوە وپێکهاتەو ئەرکوفەرمان وتایبەتمەندی ودەسەڵاتەکانی بەیاسایەك رێکدەخرێن.

دەروازەی حەوتەم
حوکمە داراییەکان

ماددەی (110)
ئەو کەسانەی خاوەن داهاتی نزمن لە باج دەبەخشرێن, بە جۆرێك نزمترین ڕادەی دادپەروەریی گوزەران دەستەبەر بکات، ئەمەش بە یاسایەك ڕێکدەخرێت.
ماددەی (111)
داهاتی هەرێمی کوردستان پێکدێت لە:
یەکەم: بەشی هەرێم لە بوودجەی گشتی حکومەتی فیدراڵ لە دەسکەوتەکانی سامانی نەوت و گازو رەسم و گومرگ و داهاتە فیدراڵیەکانی دیکە بە قەرز و بەخشین وهیبەو یارمەتیەکانیشەوە.
دووەم: دەسکەوتەکانی باج و رەسم و کرێکانی راژەی دامودەزگا گشتیەکان و داهاتەکانی دامەزراوو کۆمپانیا گشتیەکان.
سێیەم: ئەوەی وەردەگیرێت لە کرێیەکانی (بەڕێوەبردن و کۆکردنەوەی باج و رەسم و گومرگە فیدراڵیەکان و داهاتە فیدرڵیەکانی دیکە لە هەرێمدا).
چوارەم: دەسکەوت و داهاتەکانی وەبەرهێنانی حکومەتی هەرێم.
پێنجەم: بەخشش و هیبەکان
شەشەم: قەرزە نێوخۆیی و دەرەکیەکانی تایبەت بە هەرێم.
حەوتەم: ئەو پشتیوانە داراییەی کە حکومەتی فیدراڵ پێشکەش بە حکومەتی هەرێم دەکا.
ماددەی (112)

ساڵی دارایی بە یاسا دیار دەکرێ.

ماددەی (113)

یەکەم: هەموو ساڵێکی دارایی یاسای بودجەی هەرێم دادەنرێت و داهاتو خەرجیە خەملێندراوەکانی لەخۆدەگرێت.

دووەم: سێ مانگ پێش تەواو بوونی ساڵی دارایی, پرۆژە یاسای بودجەی ساڵی دارایی دەدرێتە پەرلەمانی کوردستان–عێراق.

سێیەم: ئەگەر لەبەر هەر هۆیەك, ئامادەکردن, یان پێشکەش کردنی بودجە کەوتە دوای دەستپێکی ساڵی دارایی حکومەتی هەرێمەوە, ئەوا بۆ هەر مانگێك کە بودجەکەی دواکەوتوە ڕێژەی (12/1) ی ئەو پشتەوانیەی کە بۆ ساڵی دارایی رابردوو بڕیاری لەسەردرابوو خەرج دەکرێت.

ماددەی (114)

قەدەغەیە سەرۆکی هەرێمی کوردستان و جێگرەکەی و سەرۆکی پەرلەمان و جێگرەکەی و ئەندامانی پەرلەمان و سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکانی و وەزیرەکان و ئەوانەی پلەی تایبەتیان هەیە و دادوەرەکان و داواکارە گشتیەکان و جێگرانی داواکاری گشتی و بەڕێوبەرە گشتیەکان و ئەوانەی لە پلەی ئەوان دا، شتێك لە سامانە گشتیەکانی هەرێمی کوردستان–عێراق بکڕن یان بە کرێ بگرن یان شتێك لە موڵکی خۆیان بە دامودەزگاکانی هەرێم بفرۆشن یان بە کرێ بدەن یان گرێبەستێك مۆر بکەن بە ناوی ملتزم(پابەند), یان هاوردکار, یان بەڵێندەر, ڕاستەوخۆ یان بە هۆی کەسێکی دیکەوە.

دەروازەی هەشتەم

کارپێکردنی دەستوور و لێکدانەوە و هەموارکردنی

ماددەی (115)

کار بە هیچ هەموارکردنێکی دەستووری فیدراڵی ناکرێ ئەگەر لەو دەسەلاتانەی دەزگاکانی هەرێمی کوردستان کەم بکاتەوە کە ناکەونە نێو دەسەلاتە تایەبتیەکانی (حصری) فیدراڵی, هەتا ڕەزامەندی پەرلەمانی هەرێم و ڕەزامەندی زۆرینەی دەنگدەرانی گەلی کوردستان–عێراق لە راپرسیەکدا لەسەر نەبێ, بە پێی حوکمی ماددەی (126/ چوارەم) لە دەستووری فیدراڵی.

ماددەی (116)

تا ئەو کاتەی دادگای دەستووری لە کوردستان پێکدێ، دادگای پێداچوونەوەی کوردستان بێجگە لە تایەبتەمەندیە ئاساییەکانی، تایبەتمەند دەبێت بە لێکدانەوەی دەقەکانی ئەم دەستورە و بڕیاردان لەسەر دەستوورینەبوونی یاساکان و ڕەوانەبوونی بڕیار و مەرسووم و پێڕەوو ڕێنماییەکان لەو داوایانەی دەخرێنە بەردەم دادوەری.

مادەدەی (117)

یاساکان لە ڕۆژنامەی ڕەسمیی هەرێمی کوردستان (وەقائیعی کوردستان) دابلاو دەکرێنەوە و لە ڕۆژی بلاوبوونەوەیان کاریان پێ دەکرێ, مەگەر دەقێکیان بە پێچەوانەی ئەمەوە تێدا هاتبێ.

ماددەی (118)

ئەم دەستووره پاش ڕەزامەندیی زۆرینەی دەنگدەرانی گەلی هەرێمی کوردستان لە ڕاپرسیەکی گشتیدا بە پەسەندکراو دادەندرێ.

ماددەی (119)

ئەگەر زنجیرەی ئەو ماددانەی دەستووری فیدرالی کە لەم دەستوورەدا پشتیان پێوە بەستراوە, هەموارکرا, پەرلەمان بۆی هەیە بە زۆرینەی دەنگی ئامادەبووان ئەو زنجیرەیە ڕاست بکاتەوە کە پشتی پێ بەستراوە.

ماددەی (120)

یەکەم: ئەم دەستووره هەموارناکرێ بەبێ ئەو ڕێکارانەی لەم ماددەیەدا هاتوون, بە مەرجێ زیان بەسەلامەتی سیستەمی

سیاسیی, پەڕلەمانیی کۆماری و دیموکراتیی کوردستان ـ عیراق و سەلامەتی خاکەکەی نەگەیەنێ و لەو ماف و ئازادیانەی لەم دەستوورەدا هاتوون کەم نەکاتەوە.

دووەم: سەرۆکی هەرێمی کوردستان و ئەنجومەنی وەزیران پێکەوە ، یان نیوەی ژمارەی ئەندامانی پەرلەمان بۆیان هەیە پێشنیازی هەموارکردنی دەستوور بکەن.

سێیەم: دادگای دەستووری پاش پێداچوونەوەی هەموارکردنی پێشنیازکراو, دەبێ لە ماوەی چل و پێنج ڕۆژدا بڕیار بدات ئایا هەرموارکردنە پێشنیازکراوەکە ناکۆکە لەگەڵ ئەو مەرجانەی لە بڕگەی یەکەمی ئەم ماددەیەدا هاتوون, یان گونجاوە.

چوارەم: پەرلەمانی کوردستان بۆی هەیە بە زۆرینەی 3/2 ی ژمارەی ئەندامەکانی ڕەزامەندی لەسەر پێشنیازەکە دەربڕێت.

پێنجەم: گەلی کوردستان–عیراق لە ڕاپرسیەکی گشتی دا بە زۆرینەی دەنگدەران ڕەزامەندی لەسەر هەموارکردنەکە دەردەبڕێت.

ماددەی (121)

ڕاپرسی مافی هاوڵاتیانی هەرێمە و (25٪) ی ئەوانەی مافی دەنگدانیان هەیە لە هەرێم دا دەتوانن لەسەر بابەتێکی دیارکراو داوای ڕاپرسی بکەن، بە مەرجێك ئەم ڕاپرسیە بە پێی یاسا ڕێکبخرێ و جێ بەجێبکرێ.

ماددەی (122)

یەکەم: ئەم دەستوورە, سی (30) رۆژ دوای ئەوەی لە ڕاپرسیەکی گشتیدا ڕەزامەندی لەسەر دەدرێت, کاری پێدەکرێ و سەرۆکی هەرێمی کوردستان, لەماوەی 10 ڕۆژ دوای ڕەزامەندی لەسەردانی لە ڕاپرسیە گشتیەکەدا, بلاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقائیعی کوردستان) لە ئەستۆ دەگرێ,.

دووەم: ئەو یاسایانەی لە ڕۆژی کارپێکردنی ئەم دەستوورەدا کاریان پێکراوە, ئەگەر بە پێی حوکمەکانی ئەم دەستوورە هەموار نەکرابن یان هەڵنەوەشابنەوە، بە کارپێکراوی دەمێننەوە.